ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : «Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΠΟΛΕΜΟΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΑΝΝΑ ΓΑΛΑΝΟΥ

(ΑΜ: 1237703713)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΔΡ. ΦΛΩΡΟΣ ΦΛΟΥΡΙΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : «Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΠΟΛΕΜΟΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ»

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΑΝΝΑ ΓΑΛΑΝΟΥ

(ΑΜ: 1237703713)

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Άννα Γαλανού, έτος κατάθεσης Διπλωματικής Εργασίας 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Άννα Γαλανού

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: «Η επίδραση της ενεργειακής πολιτικής στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας στη νέα περίοδο πολέμου Ρωσίας και Ουκρανίας»

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις …..…… από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Δρ Φλώρος Φλούρος ……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: …….……....[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: …….……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Η ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η φοιτήτρια Άννα Γαλανού, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «*Η επίδραση της ενεργειακής πολιτικής στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας στη νέα περίοδο πολέμου Ρωσίας και Ουκρανίας*», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα:

Άννα Γαλανού

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες 1

Πίνακας Επεξήγησης Συντομογραφιών 2

Πίνακας Εικόνων 2

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 3

ABSTRACT 4

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 5

1.1 Γενικά 5

1.2 Στόχος Διατριβής 6

1.3 Κύριο και επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα 6

1.4 Επισκόπηση Μεθοδολογίας 7

1.5 Δομή Διατριβής 8

1.6 Σπουδαιότητα Διατριβής 8

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ 9

2.1 Γενικά 9

2.3 Ασφάλεια 11

2.4 Ενεργειακή ασφάλεια και πώς μετράται 12

2.5 Η σχέση ενεργειακής με εθνική ασφάλεια 14

3. ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 16

3.1 Γενικά 16

3.2 Η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας 16

3.3 Σημαντικοί Αγωγοί ενέργειας της Ανατολικής Μεσογείου 19

3.4 Η επίδραση των εμπλεκόμενων μερών στην ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας 23

3.5 Το αντίκτυπο του πόλεμου Ρωσίας - Ουκρανίας στην ενεργειακή πολιτική και ασφάλεια της Ελλάδας. 30

4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 37

4.1 Ανασκόπηση 37

4.2 Συμπεράσματα 38

4.3 Προτάσεις 39

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 43

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία είναι αφιερωμένη στον σύζυγο μου Φώτη, καθώς και στους γονείς μου Άγγελο και Αικατερίνη χάρις στην παρότρυνση, κατανόηση, συμπαράσταση και συνεχή υποστήριξη των οποίων καθ' όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου κατάφερα να εκπληρώσω τους στόχους μου. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρ. Φλώρο Φλούρο για τις πολύτιμες συμβουλές και κατευθύνσεις τις οποίες μου παρείχε καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησης του έργου μου καθώς και για την συνεχή καθοδήγηση του.

Πίνακας Επεξήγησης Συντομογραφιών

- AGP - Arab Gas Pipeline
- APERC - Asian Pacific Energy Research Center
- AQ – Al Qaeda
- BCM – Billion Cubic Meters
- BRI - Belt and Road Initiative
- EMGF - East Mediterranean Gas Forum
- FSA - Free Syrian Army
- FSRU - Floating Storage Regasification Unit
- HTS - Hayat Tahrir al – Sham
- IEA – International Energy Association
- IGB - Interconnecting Pipeline Greece – Bulgaria
- IMEEC - Indian – Middle East – Europe Economic Corridor
- IS – Islamic State
- OPEC - Organization of the Petroleum Exporting Counties
- PCI - Projects of Common Interest
- SCP - South Caucasus Pipeline
- TANAP – Trans Anatolian Natural Gas Pipeline
- TAP – Trans Adriatic Pipeline
- ΑΕΠ – Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- ΑΟΖ - Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
- ΑΠΕ – Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
- ΙΕΝΕ – Ινστιτούτο Ενέργειας Νότιο Ανατολικής Ευρώπης
- ΥΦΑ – Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο
- ΦΑ – Φυσικό Αέριο

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1: Το ενεργειακό μείγμα παραγωγής της Ελλάδας για το έτος 2023 16
Εικόνα 2: Ο αγωγός AGP 19
Εικόνα 3: Οι Αγωγοί TAP, TANAP και SCP 20
Εικόνα 4: Ο Αγωγός East Med 21
Εικόνα 5: Ο EuroAsia Interconnector 22
Εικόνα 6: Ο EuroAfrica Interconnector 23

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός του εν λόγω πονήματος είναι ο εντοπισμός των κοινών στοιχείων της ενεργειακής πολιτικής με την εθνική ασφάλεια μιας χώρας και η εξαγωγή συμπερασμάτων

για τον καθορισμό της ενδεδειγμένης ενεργειακής πολιτικής την οποία πρέπει να ακολουθήσει η χώρα της Ελλάδας, κυρίως κατόπιν των διεθνών εξελίξεων του Ρώσο – Ουκρανικού πολέμου, προκειμένου να μεγιστοποιήσει την εθνική της ασφάλεια. Στο παρόν εγχείρημα θα παρουσιαστούν ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία τα οποία αναζητήθηκαν και συλλέχθηκαν από την παγκόσμια βιβλιογραφία και αρθρογραφία τα οποία εν συνεχεία επεξεργάστηκαν και αποτελούν προϊόν κριτικής σκέψης και ανάλυσης. Θα παρουσιαστούν κάποια γενικά στοιχεία για την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων καθώς και οι τρεις κυρίαρχες σχολές σκέψεις αυτής. Το ερευνητικό ενδιαφέρον της εργασίας θα επικεντρωθεί στην έννοια της ενεργειακής ασφάλειας καθώς και στην αμφίδρομη σχέση, την οποία έχει με την εθνική ασφάλεια ενός κράτους. Εν συνεχεία θα εξεταστεί η ενεργειακή πολιτική, την οποία ακολουθεί έως σήμερα η υπό εξέταση χώρα αλλά και οι ενέργειες – επιδιώξεις των λοιπών εμπλεκομένων μερών στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Όλα τα ανωτέρω θα εξεταστούν υπό το πρίσμα των εξελίξεων του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας και των νέων δεδομένων τα οποία επέφερε η εν λόγω σύρραξη. Στο τέλος, η εργασία θα ολοκληρωθεί με την εξαγωγή συμπερασμάτων για την ενδεδειγμένη ενεργειακή πολιτική, την οποία πρέπει να ακολουθήσει η χώρα της Ελλάδας στο άναρχο διεθνές σύστημα προκειμένου να καταστεί ενεργειακά ασφαλής και κατ’ επέκταση να αυξήσει την εθνική της ασφάλεια.

Λέξεις κλειδιά: Ενέργεια, Ενεργειακή Ασφάλεια, Εθνική Ασφάλεια, Η Ενεργειακή Πολιτική της Ελλάδας, Πόλεμος και Ενέργεια

ABSTRACT

The objective of this Thesis is to identify the common elements between energy policy and national security of a country and to draw conclusions for the determination of the appropriate energy policy which the country of Greece should follow, mainly following the international developments of the Russian – Ukrainian war, in order to maximize its

national security. In this project will be presented qualitative and quantitative data that were collected from international articles and global bibliography. Those data were subsequently processed and they constitute a product of critical thinking and analysis. Followingly will be presented some general information about the science of International Relations, as well as the tree dominant schools of thought in IR. The research interest of this thesis will be focused on the concept of energy security as well as on the two way relationship it has with the national security of a state. Then will be examined the energy policy which the country of Greece is being following until today as well as the actions – pursuits of the Stake Holders involved in the wider Eastern Mediterranean region. All the above matters will be examined in the prism of the developments which were made due to the war between Russia and Ukraine. This thesis will be concluded with the conclusions about the appropriate energy policy which the country of Greece should follow in a lawless international system in order to become energy secure and by extension to increase its national security.

Keywords: Energy, Energy security, National security, The energy policy of Greece, War and energy.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά

Η ενέργεια στην σημερινή εποχή είναι συνυφασμένη με όλες τις εκφάνσεις και δραστηριότητες της ανθρώπινης φύσης. Συνδέεται άμεσα με την οικονομία, το εμπόριο, την επιστήμη, την τεχνολογία, την κοινωνική ζωή και τέλος με την εθνική ασφάλεια. Ο

βαθμός στον οποίο η σημερινή κοινωνία είναι εξαρτημένη από την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας έγινε ιδιαίτερα αντιληπτός σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση κατόπιν της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, καθώς ήταν σε πολύ μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από την εισαγωγή Ρωσικής ενέργειας για την κάλυψη του συνόλου των αναγκών της. Η εν λόγω σύρραξη κλόνισε συθέμελα τον ενεργειακό σχεδιασμό της ΕΕ, καθώς κανείς δεν είχε προβλέψει μια τόσο μεγάλης έντασης και διάρκειας σύγκρουση, η οποία θα είχε ως συνέπεια την απεξαρτητοποίηση από την Ρωσική ενέργεια. Το νέο αυτό δεδομένο σε συνδυασμό με την μικρή διαφοροποίηση, η οποία υπήρχε έως το 2022 στην εφοδιαστική αλυσίδα ενέργειας της ΕΕ είχε ως συνέπεια να δημιουργηθούν τεράστια οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα στα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς η αύξηση των τιμών στην ενέργεια συμπαρέσυρε την αύξηση τιμών σε πολλά προϊόντα και αγαθά και εκτόξευσε τον πληθωρισμό. Το εν λόγω γεγονός απείλησε σε σημαντικό βαθμό την εθνική ασφάλεια των κρατών της ΕΕ, καθώς υπονομεύθηκε η ανάπτυξη - οικονομία, η ευημερία και ασφάλεια των πολιτών τους. Η Ελλάδα, η οποία αποτελεί μέλος της ΕΕ και διατηρούσε στενές οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις με την Ρωσία δεν θα μπορούσε φυσικά να βγει αλώβητη και ανεπηρέαστη από την ανωτέρω κρίση. Στα κεφάλαια της εργασίας που ακολουθούν θα πραγματοποιηθεί ανάλυση της ενεργειακής πολιτικής, την οποία ακολουθούσε η Ελλάδα έως το 2022, καθώς και τις ενέργειες στις οποίες προέβη προκειμένου να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια και εν τέλει να καταφέρει να απεξαρτητοποιηθεί από την Ρωσική ενέργεια. Θα πραγματοποιηθεί αναφορά στα σημαντικότερα έργα υποδομής στον τομέα της ενέργειας, τα οποία βρίσκονται στο έδαφος της, καθώς και σε αυτά τα οποία έχουν σχεδιαστεί και βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης. Η εργασία θα ολοκληρωθεί με την εξαγωγή των συμπερασμάτων, τα οποία προέκυψαν από την ανάλυση των επιμέρους ερευνητικών ερωτημάτων, καθώς και με προτάσεις για την ενδεδειγμένη ενεργειακή πολιτική, την οποία πρέπει να ακολουθήσει η χώρα της Ελλάδας.

1.2 Στόχος Διατριβής

Η ενέργεια στην εποχή μας διαδραματίζει καίριο ρόλο στην επιστήμη, στην τεχνολογία αλλά και στην ανάπτυξη και ευημερία της κοινωνίας γενικότερα[1]. Είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα ζητήματα της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και με αυτά της κλιματικής αλλαγής[2]. Οι άνθρωποι και κατ' επέκταση τα κράτη, αντιλαμβανόμενα την αξία της ενέργειας, επιδιώκουν την αυτονομία τους στον τομέα αυτό στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, ακολουθώντας το καθένα τη δική του ενεργειακή πολιτική. Ο στόχος, λοιπόν, της παρούσης διατριβής, είναι να ανακαλύψει το βέλτιστο μονοπάτι που αν ακολουθήσει η Ελλάδα, θα επιτύχει την μεγιστοποίηση της ενεργειακής της αυτονομίας και συνεπώς της εθνικής ασφάλειας, μέσα σε ένα ασταθές, αβέβαιο και άναρχο διεθνές σύστημα.

1.3 Κύριο και επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα του εν λόγω πονήματος είναι η ανεύρεση της ενεργειακής πολιτικής, την οποία πρέπει να ακολουθήσει η χώρα της Ελλάδας προκειμένου να επιτύχει την μεγιστοποίηση της εθνικής της ασφάλειας. Προκειμένου να

[1] Mehling, What is energy, and why is it conserved?, 1
[2] Flouros, The Energy Security in Europe, x-xi

φτάσουμε στο ζητούμενο, το οποίο δεν είναι άλλο από την ανεύρεση της εν λόγω ενδεδειγμένης ενεργειακής πολιτικής θα τεθούν κάποια επιμέρους ερευνητικά υποερωτήματα.

Αρχικά, θα εξεταστεί η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και οι τρόποι με τους οποίους αυτή μετράται, προκειμένου να προσδιοριστούν οι εν λόγω όροι με σαφήνεια, καθώς τόσο η ενέργεια όσο και η ασφάλεια αποτελούν έννοιες πολύπλοκες, με πολλούς και διαφορετικούς ορισμούς και πεδία εφαρμογής. Στην συνέχεια θα μελετηθεί το πώς η ενεργειακή ασφάλεια μπορεί να αποτελέσει μια ανεξάρτητη μεταβλητή, η οποία δύναται σε μεγάλο βαθμό να επηρεάσει την εθνική ασφάλεια ενός κράτους. Γίνεται αντιληπτό ότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης η ενεργειακή πολιτική μιας χώρας σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις πράξεις και τις αποφάσεις των λοιπών χωρών του Διεθνούς Συστήματος. Γι' αυτό το λόγο θα καθοριστούν τα εμπλεκόμενα μέρη τα οποία με τις πράξεις και ενέργειές τους δύνανται να επιδράσουν με θετικό ή αρνητικό τρόπο στην ενεργειακή πολιτική της υπό εξέταση χώρας. Είναι σαφές ότι προκειμένου να μπορέσουμε να φτάσουμε σε συμπεράσματα για την ανάπτυξη της ενδεδειγμένης ενεργειακής πολιτικής της Ελλάδας, πρωτίστως πρέπει να έχουμε μελετήσει και αναλύσει εις βάθος την τρέχουσα ενεργειακή πολιτική της και να έχουμε εντοπίσει σε ικανοποιητικό βαθμό τα δυνατά και αδύναμα σημεία αυτής. Ολοκληρώνοντας, το τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, ερευνητικό υποερώτημα, το οποίο θα απαντηθεί είναι οι αλλαγές, τις οποίες έχει επιφέρει ο πόλεμος του 2022 μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Ελλάδα στον τομέα της ενέργειας και της εθνικής ασφάλειας.

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι το «ταξίδι» για την απάντηση του κύριου ερευνητικού ερωτήματος, το οποίο έχει τεθεί στην εν λόγω διατριβή θα πραγματοποιηθεί μέσα από την λεπτομερή και τεκμηριωμένη ανάλυση των επιμέρους ερευνητικών υποερωτημάτων. Έτσι αναπόφευκτα θα οδηγηθούμε σε ένα συμπέρασμα, το οποίο δεν θα είναι προϊόν της φαντασίας, αλλά θα είναι αποτέλεσμα λεπτομερούς ανάλυσης με βαθιά επιστημονικά τεκμηριωμένα δεδομένα.

1.4 Επισκόπηση Μεθοδολογίας

Η διατριβή στοχεύοντας στην ενδελεχή ανάλυση του υπό εξέταση ζητήματος, θα βασιστεί τόσο σε πρωτογενή, όσο και σε δευτερογενή στοιχεία πληροφοριών που πηγάζουν από αντίστοιχη ξένη ή ελληνική βιβλιογραφία, αρθρογραφία και κείμενα, έντυπης αλλά και ψηφιακής μορφής. Επιπροσθέτως, θα παρουσιαστούν πληροφορίες και στατιστικά στοιχεία, τα οποία αντλήθηκαν από επίσημους ιστότοπους υπηρεσιών, οργανισμών, φορέων και υπουργείων για την ενίσχυση των θέσεων που αναπτύσσονται στην διατριβή. Ακόμα, θα παρουσιαστούν οι κυρίαρχες θεωρητικές σχολές σκέψεις της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων, όπως αυτές διατυπώθηκαν από τους εμπνευστές τους, αλλά και με τις τυχόν αλλαγές που συντελέστηκαν σε αυτές με την πάροδο του χρόνου. Εν συνεχεία, θα επιλεγεί μία, η οποία θα λειτουργήσει ως πυξίδα για την εκπόνηση της εργασίας, καθώς και ερμηνεία των διεθνών εξελίξεων. Τέλος, οι πηγές και τα δεδομένα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στην εν λόγω εργασία είναι όσο το δυνατόν πιο επίκαιρα, αφού η μελέτη των διεθνών σχέσεων των κρατών και ιδιαίτερα ο τομέας της ενέργειας, είναι ζητήματα τα οποία μεταβάλλονται συνεχώς από τις εξελίξεις, οι οποίες συντελούνται στην διεθνή αρένα.

1.5 Δομή Διατριβής

Στο 1ο Κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί η ανάλυση του στόχου της παρούσας διατριβής. Στην συνέχεια, θα παρουσιαστούν το κύριο, καθώς και τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία θα τεθούν προς απάντηση στο εν λόγω πόνημα. Τέλος, το κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με σύντομη επισκόπηση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας και την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων, καθώς τους λόγους για τους οποίους το παρόν εγχείρημα είναι σημαντικό και συμβάλει στην ανάπτυξη και εξέλιξη της γνώσης.

Στο 2ο κεφάλαιο θα γίνει η παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου πάνω στο οποίο βασίζεται η εν λόγω διατριβή. Αρχικά, θα παρουσιαστούν εν συντομία οι κυρίαρχες θεωρίες των διεθνών σχέσεων και εν συνεχεία θα επιλεγεί μία, η οποία θα αποτελέσει και τον κατευθυντήριο άξονα για την εκπόνηση του παρόντος εγχειρήματος. Ακολούθως, θα αναλυθεί η έννοια της ασφάλειας και το πώς η έννοια αυτή έχει μεταβληθεί στο πέρασμα του χρόνου. Το 2ο κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με την ανάλυση της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας, μίας έννοιας αρκετά σύνθετης και πολύπλοκης, καθώς και τη σχέση αυτής με την εθνική ασφάλεια ενός κράτους.

Το 3ο Κεφάλαιο θα αποτελέσει τον κορμό της εργασίας, καθώς σε αυτό θα καταγραφούν – εξεταστούν αναλυτικότερα, το κύριο και τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία θα χρησιμοποιήσουμε σαν πυξίδα, η οποία θα μας κατευθύνει στην ανάλυση του θέματος, το οποίο έχει επιλεγεί. Αρχικά, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της έρευνας, η οποία εκπονήθηκε σχετικά με την ακολουθούμενη έως τώρα ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας. Ακολούθως, θα εντοπιστούν και θα παρουσιαστούν τα εμπλεκόμενα μέρη της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής, στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα τα οποία δύνανται, είτε με θετικό, είτε με αρνητικό τρόπο να επηρεάσουν τις αποφάσεις και την πολιτική της υπό εξέταση χώρας. Τέλος, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα και ο αντίκτυπος, τον οποίο έχει ο πρόσφατος πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας στον καθορισμό της ενεργειακής πολιτικής και στην ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας.

Τέλος στο 4ο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί η ανασκόπηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Αφού έχουν ληφθεί υπόψη τα στοιχεία, τα οποία έχουν παρουσιαστεί στην ανάλυση, η οποία έγινε στο προηγούμενο κεφάλαιο θα είμαστε σε θέση να εξάγουμε συμπεράσματα για την ενδεδειγμένη ενεργειακή πολιτική, την οποία πρέπει να ακολουθήσει η χώρα της Ελλάδας προκειμένου να επιτύχει την μεγιστοποίηση της εθνικής της ασφάλειας. Κλείνοντας την διατριβή, θα πραγματοποιηθεί μια σύντομη ανακεφαλαίωση και θα επισημανθούν κάποιες προτάσεις, οι οποίες εκτιμάται ότι θα συμβάλουν θετικά στην μελλοντική σχεδίαση και εκπόνηση της εν λόγω στρατηγικής.

1.6 Σπουδαιότητα Διατριβής

Προκειμένου να υπογραμμιστεί η σπουδαιότητα της εν λόγω διατριβής αξίζει να επισημανθεί ότι η ενέργεια είναι απαραίτητη για την ομαλή λειτουργία των κρατών, την ευημερία αλλά και την διασφάλιση της εθνικής τους ασφάλειας. Στην θεωρία των διεθνών σχέσεων και ιδιαίτερα στην θεωρητική προσέγγιση του ρεαλισμού, η έννοια της ενέργειας σχετίζεται άμεσα με την ύπαρξή και εκμετάλλευση φυσικών πόρων. Κατά την εν λόγω θεωρητική προσέγγιση η ύπαρξή τους είναι μείζονος σημασίας, καθώς αυτοί έχουν αναχθεί

σε συντελεστές ισχύος για όλα τα ανεπτυγμένα κράτη του διεθνούς συστήματος[3]. Ωστόσο, συντελούν αρκετές μεταβλητές στην προσπάθεια διασφάλισης της ενεργειακής ασφάλειας των κρατών και γι' αυτό συχνά παρομοιάζεται με μαθηματική συνάρτηση[4].

Αποτελεί, λοιπόν, για την Ελλάδα ζήτημα μείζονος σημασίας η ανεύρεση λύσης στην προαναφερθείσα εξίσωση, αφού η χώρα βρίσκεται σε μια πολυτάραχη περιοχή με συνεχείς συγκρούσεις και εντάσεις και επιδιώκει την επιβίωση και συνέχισή της[5]. Σε αυτό θα μας βοηθήσει ο εντοπισμός των εμπλεκόμενων μερών και ο τρόπος που αυτά επηρεάζουν την ενεργειακή της ασφάλεια[6], καθώς και ο αντίκτυπος του Ρώσο - Ουκρανικού πολέμου σε αυτή. Με βάση τα ανωτέρω, θα παρουσιαστεί μια ενδεδειγμένη ενεργειακή πολιτική, όπου θα πρέπει να ακολουθήσει η Ελλάδα, ώστε να επιτύχει την μεγιστοποίηση της εθνικής της ασφάλειας.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1 Γενικά

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο βασίζεται η διατριβή. Στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων υπάρχουν διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις και σχολές σκέψεις, οι οποίες επιχειρούν να ερμηνεύσουν τις ενέργειες των κρατών στο Διεθνές Σύστημα. Κατά συνέπεια, στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν εν συντομία τρείς από τις κυρίαρχες αυτές σχολές και θα επιλεγεί η μία υπό το πρίσμα της οποίας θα εκπονηθεί η εν λόγω διατριβή. Εν συνεχεία, θα δοθεί μια περιγραφή του όρου της ασφάλειας, καθώς είναι μια έννοια, η οποία χρησιμοποιείται συχνά, σε πολλές και διαφορετικές περιπτώσεις με συνέπεια πολλές φορές να δημιουργείται σύγχυση. Ακολούθως θα παρουσιαστούν μερικοί από τους κύριους ορισμούς και ερμηνείες της ενεργειακής ασφάλειας και των δεικτών που χρησιμοποιούνται για την μέτρηση της, καθώς είναι μια έννοια αρκετά σύγχρονη, με πολλούς και

[3] Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 162
[4] Τσακίρης, Ενεργειακή ασφάλεια και διεθνής πολιτική, 92-98
[5] Καλογιάννης, Ανακαλύψεις Φυσικού Αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο,6
[6] Dergisi, Relationships between destination management organizations and destination stakeholders,89-90

διαφορετικούς ορισμούς και ερμηνείες στην διεθνή βιβλιογραφία. Τέλος, το εν λόγω κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με την «εξερεύνηση» της σχέσης μεταξύ της ενεργειακής και της εθνικής ασφάλειας των κρατών, καθώς αποτελούν δύο όρους για τους οποίους γίνεται πολύς λόγος στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, αλλά ελάχιστες έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί[7] στην διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα για την μεταξύ τους σχέση.

2.2 Θεωρητικό υπόβαθρο Διεθνών Σχέσεων

Ο κλάδος των διεθνών σχέσεων εντάσσεται στις πολιτικές επιστήμες και εξετάζει τόσο τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη και τον τρόπο που αυτά αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, όσο και σημαντικά πολιτικά ζητήματα παγκοσμίου εμβέλειας. Για την καλύτερη κατανόηση της διεθνής πολιτικής, μέσα από την διαδικασία μελέτης και επεξεργασίας των διεθνών σχέσεων, αναδείχθηκαν ορισμένες θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός, καθώς και μια πιο σύγχρονη εκδοχή ιδεαλισμού, ο κονστρουκτιβισμός. Υπάρχουν βέβαια και άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις, ωστόσο αυτές οι τρεις είναι οι πιο ευρέως διαδεδομένες. Ο Κονστρουκτιβισμός είναι ένα ρεύμα φιλοσοφίας, το οποίο δεν έχει σαφή όρια, ενώ δίνει έμφαση στην πνευματική και λιγότερο στην φυσική διάσταση του διεθνούς συστήματος, το οποίο δεν είναι κάτι απόλυτα κατασκευασμένο, αλλά αποτελεί μια αντανάκλαση του συνόλου των ανθρώπων, των συμπεριφορών και των αντιλήψεων, οι οποίες το απαρτίζουν [8]. Παρ' όλο που ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός αποτελούν τις πιο δημοφιλείς θεωρίες των διεθνών σχέσεων, όπως υποστηρίζει και ο Κουσκουβέλης : *«Κάθε θεωρητική προσέγγιση διατυπώνει ένα σύνολο δογματικών θέσεων, οι οποίες δεν δύνανται ούτε να επιβεβαιωθούν, αλλά ούτε να διαψευσθούν εντός των ορίων της έρευνας. Συνεπώς, ο κάθε ερευνητής θα πρέπει να επιλέγει την ιδανικότερη, αφού λάβει πρωτίστως υπόψη του την κατάσταση την οποία θέλει να εξετάσει, καθώς και την χρονική περίοδο που αυτή λαμβάνει χώρα. Από τα ανωτέρω γίνεται σαφές, λοιπόν, ότι δεν υπάρχει σωστή και λάθος θεωρητική προσέγγιση, αλλά η πιο κατάλληλη αναλόγως του θέματος, το οποίο επιθυμούμε να ερευνήσουμε».*[9]

Η εν λόγω διατριβή θα εξεταστεί από την σκοπιά του θεωρητικού πλαισίου του Ρεαλισμού, καθώς κατά την άποψή μου αποτελεί το ασφαλέστερο μέσο για την ανάλυση της πολιτικής και των στρατηγικών επιλογών των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Αν μη τι άλλο ο πολιτικός ρεαλισμός αποτελεί το θεμελιώδες υπόβαθρο των διεθνών σπουδών.

Σύμφωνα με τον κλασικό ρεαλισμό, στο διεθνές σύστημα επικρατεί η αναρχία και η ανασφάλεια. Τα κράτη έχουν ως αυτοσκοπό την επιβίωσή τους, ανταγωνίζονται συνεχώς για την επικράτηση τους χρησιμοποιώντας ως μέσο την ισχύ τους, η οποία πηγάζει κυρίως από τις υλικές τους δυνατότητες.[10] Ο εμπνευστής του κλασικού ρεαλισμού, Hans Morgenthau παρατηρώντας τον τρόπο αλληλεπίδρασης των κρατών μεταξύ τους, διατύπωσε την εν λόγω θεωρία. Η εν λόγω θεωρία εστιάζει στα χαρακτηριστικά, τόσο της ανθρώπινης φύσης, όσο και των κρατών, που επιθυμούν συνεχώς την απόκτηση ισχύος και

[7] Flouros, Roukanas & Sklias, Energy Security and National Security: the case of Israel, 144.
[8] Smith, Dunne & Kurki.,11-13
[9] Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 159
[10] Γκόφας & Τζιφάκης, Θεωρητικές προβολές στην διεθνή πολιτική, 34-35

την συνεχής αύξησή της, λειτουργώντας πάντα στο διεθνές σύστημα με γνώμονα το συμφέρον τους, το οποίο υπερτερεί έναντι κάθε δίκαιου και ηθικού φραγμού[11].

Εν αντιθέσει με τον κλασικό ρεαλισμό, ο νεορεαλισμός μελετά τη συμπεριφορά των κρατών εκτός του πυρήνα τους, εστιάζει δηλαδή σε ένα επίπεδο πάνω και συγκεκριμένα επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο το ίδιο το διεθνές σύστημα ασκεί πίεση και επιρροή στα κράτη[12]. Μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, τα κράτη προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους, επιβάλλεται να λειτουργούν αυξάνοντας συνεχώς την εθνική τους ασφάλεια και ισχύ.[13] Ο Waltz, λοιπόν, που αποτελεί και τον κύριο εκφραστή του νεορεαλισμού, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην δομή και φύση του διεθνούς συστήματος, η οποία επηρεάζει, διαμορφώνει και εν τέλει καθορίζει τον τρόπο αλληλεπίδρασης των κρατών και τις μεταξύ τους σχέσεις και συμπεριφορές. Έτσι, ο νεορεαλισμός είναι γνωστός και ως δομικός ρεαλισμός, καθώς για να ερμηνεύσει την συμπεριφορά οποιουδήποτε κράτους βασίζεται στην δομή του διεθνούς συστήματος.[14]

Σε αυτή την λογική του άναρχου διεθνούς συστήματος κυριαρχεί ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών, τόσο σε στρατιωτικό, όσο και σε πολιτικό-οικονομικό τομέα. Έτσι εξαιτίας αυτού, τα κράτη αισθάνονται ανασφάλεια. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια η μεγιστοποίηση της ασφάλειάς τους να γίνεται αυτοσκοπός, επιδιώκοντας την επιβίωση τους με κάθε τρόπο.[15] Μια επιβίωση, που στις μέρες μας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας του κάθε κράτους.

2.3 Ασφάλεια

Η έννοια της ασφάλειας, η οποία συνδέεται με την επιβίωση και την συνέχιση της ύπαρξης των κρατών, είναι γνωστή ως «Εθνική Ασφάλεια». Η Εθνική ασφάλεια σχετίζεται με την προστασία των πολιτών που διαβιούν στο κράτος, την εδαφική ακεραιότητα, την εθνική ανεξαρτησία, την βιώσιμη και απρόσκοπτη λειτουργία των μηχανισμών και δομών του κράτους, καθώς και με την εκμετάλλευση – προστασία των φυσικών του πόρων[16]. Σύμφωνα, λοιπόν, με την θεωρία του Ρεαλισμού η θέση την οποία κατέχει το κράτος στο διεθνές Status quo, καθώς και η επιβίωση του εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τους υλικούς πόρους, τους οποίους διαθέτει αλλά και την ικανότητα του να τους αξιοποιήσει κατάλληλα για να αποκτήσει ισχύ[17]. Όσο πιο μεγάλη είναι η ισχύς ενός κράτους, τόσο αυξάνεται η ασφάλειά του, καθώς εξωτερικοί κακόβουλοι δρώντες επιχειρούν να πλήξουν κράτη, τα οποία θεωρούν λιγότερο ισχυρά από αυτούς[18]. Το έθνος κράτος στην Ρεαλιστική σχολή σκέψης είναι ο κύριος δρώντας του διεθνούς συστήματος και πρέπει να συνυπάρξει με την αναρχία, η οποία διακατέχει το σύστημα αυτό. Ο Walt χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: «*η ανασφάλεια, την οποία βιώνουν τα κράτη είναι το κυριότερο πρόβλημα στις διεθνείς τους σχέσεις*». Το κράτος, λοιπόν, είναι υποχρεωμένο να εξασφαλίσει μόνο του την

[11] Ηρακλείδης, Διεθνείς σχέσεις και διεθνή πολιτική,19
[12] Γκόφας & Τζιφάκης, Θεωριτικές προβολές στην διεθνή πολιτική,37

[13] Lewson, International relations,49
[14] Molloy, The hidden history of realism,120-121
[15] Κατσουλάκου, Αμερικανική υψηλή στρατηγική,49
[16] Μάζης, Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία, 13
[17] Molchanov, Energy security and the revival of geopolitics: The Russian case, 9-10
[18] Μάζης, Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία, 121

«ασφάλεια» και την επιβίωσή του καθώς κανένας άλλος δρώντας δεν θα το πράξει γι' αυτό[19].

Η Ασφάλεια ενός κράτους μπορεί να επιτευχθεί μέσω της απόκτησης και άσκησης της ισχύος. Η ισχύς αυτή μπορεί να είναι είτε σκληρή, είτε ήπια. Ως σκληρή ισχύ εννοούμε την ικανότητα, την οποία έχει το κράτος μέσα από την άσκηση της στρατιωτικής του δύναμης ή της επιβολής οικονομικών μέτρων και κυρώσεων να επηρεάζει τις συμπεριφορές των ετέρων δρώντων του διεθνούς συστήματος[20]. Από την άλλη, η ήπια ισχύς είναι μια έννοια λίγο πιο δυσκολονόητη, καθώς αποσκοπεί στον επηρεασμό των δρώντων με πιο ήπια μέσα, τα οποία δεν στηρίζονται στην απειλή χρήσης βίας, αλλά στην προοπτική της συνεργασίας και του αμοιβαίου οφέλους[21].

Κατά τον Ψυχρό Πόλεμο η έννοια της εθνικής ασφάλειας ταυτιζόταν με τη στρατιωτική δύναμη ενός κράτους. Κατά την ανωτέρω περίοδο το μοναδικό υποκείμενο ασφαλείας ήταν το ίδιο το κράτος[22]. Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η έννοια της ασφάλειας στις διεθνές σχέσεις έχει αλλάξει έννοια ολοκληρωτικά. Ιδιαίτερα, μετά την επίθεση της 9/11 το 2001 στο παγκόσμιο κέντρο εμπορίου της Νέας Υόρκης εμφανίστηκαν νέοι παράμετροι και απειλές για την ασφάλεια των κρατών. Έτσι, λοιπόν, στην εποχή μας η ασφάλεια των κρατών δε απειλείται μόνο από την δράση ετέρων κρατικών δρώντων, αλλά συνδέεται άμεσα με τις πράξεις και ενέργειες μη κρατικών δρώντων, όπως είναι αυτή των τρομοκρατικών οργανώσεων[23]. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι η έννοια της Εθνικής ασφάλειας πλέον έχει διευρυνθεί και δεν απειλείται μόνο από την πρόθεση χρήσης βίας, αλλά περιλαμβάνει και απειλές, οι οποίες σχετίζονται με οικονομικά ζητήματα, με περιβαλλοντικά ζητήματα, με καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τέλος με ενεργειακά ζητήματα[24].

2.4 Ενεργειακή ασφάλεια και πώς μετράται

Η ενέργεια αυτή καθ' αυτή είναι αναγκαία και απαραίτητη για όλες τις λειτουργίες των σύγχρονων κοινωνιών και συνεπώς η επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας του κράτους είναι απαραίτητη για την προάσπιση και επίτευξη των επιδιώξεών του στο διεθνές σύστημα. Ο καταρτισμός της ορθής ενεργειακής πολιτικής, με ζητούμενο την επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας, έχει αναχθεί σε σοβαρά πολιτικοποιημένο ζήτημα[25]. Για την επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειάς τους τα κράτη πρέπει πρωτίστως να προβούν σε λεπτομερή ανάλυση του εξωτερικού και εσωτερικού τους περιβάλλοντος μέσω του καθορισμού των εμπλεκομένων μερών, τα οποία δύνανται να επηρεάσουν άμεσα ή έμμεσα τα ζητήματα της ενεργειακής τους πολιτικής, καθώς και τα ζητήματα που σχετίζονται με την εθνική τους ασφάλεια[26].

---

[19] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 20 on Walt, The renaissance of security studies, 211–239.
[20] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 20
[21] Nye, The future of power, 82
[22] Morgenthau, Politics Among Nations, the struggle for power and peace, 562
[23] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 22
[24] Mathews, Redefining Security, 162 - 177
[25] Flouros, Roukanas & Sklias, Energy Security and National Security: the case of Israel, 146
[26] Τσακίρης, Ενεργειακή ασφάλεια και διεθνής πολιτική, 92-134

Στην βιβλιογραφία απαντώνται πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί για την περιγραφή της ενεργειακής ασφάλειας[27]. Αρχικά ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (ΙΕΑ) περιγράφει την ενεργειακή ασφάλεια ως την: «*διαρκή διαθεσιμότητα πρωτογεννών πηγών που δύνανται να παράγουν ενέργεια σε τιμή, η οποία να είναι ανταγωνιστική*[28]». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια ότι είναι: «*η απρόσκοπτη διάθεση ενεργειακών προϊόντων στην αγορά σε τιμή, η οποία να είναι ανεκτή για όλους τους καταναλωτές*[29]». Ο Φλούρος με την σειρά του προσθέτει ότι: «*για να κάνουμε λόγο για ενεργειακή ασφάλεια, πρέπει ολόκληρος ο πληθυσμός ενός κράτους να έχει πρόσβαση στην ενέργεια χωρίς να πραγματοποιούνται διακρίσεις ή αποκλεισμοί συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και πληθυσμών*[30]». Επίσης, έχει διατυπωθεί και η θέση ότι προκειμένου να κάνουμε λόγο για ενεργειακή ασφάλεια, η διαθεσιμότητα και η προσβασιμότητα σε ενεργειακούς πόρους πρέπει να συνοδεύεται από μία παραγωγή ενέργειας, η οποία να είναι όσο κατά το δυνατόν πιο φιλική προς το περιβάλλον[31]. Τέλος, ο Φλούρος υπογραμμίζει την σπουδαιότητα της αξιοπιστίας και επάρκειας των προμηθευτών ενέργειας προκειμένου να καλυφθούν οι υπάρχουσες ανάγκες[32].

Στις Διεθνείς Σχέσεις τα πάντα είναι ζήτημα οπτικής και ερμηνείας του διεθνούς συστήματος. Έτσι, λοιπόν, ένα κράτος το οποίο έχει μεγάλα ενεργειακά κοιτάσματα και πραγματοποιεί εξαγωγές στον τομέα της ενέργειας, ερμηνεύει την ενεργειακή ασφάλεια ως την προάσπιση της εκμετάλλευσης των ενεργειακών του αποθεμάτων, καθώς και των εξαγωγών του. Από την άλλη, ένα κράτος το οποίο είναι «στερημένο» ενεργειακών αποθεμάτων και προβαίνει σε εισαγωγές ενέργειας, έχει συνδέσει την ενεργειακή ασφάλεια με την προμήθεια ενεργειακών πόρων στην πιο προσιτή τιμή[33].

Για την μέτρηση της ενεργειακής ασφάλειας μια χώρας έχουν διατυπωθεί διάφορα μοντέλα και δείκτες. Για τις ανάγκες του εν λόγου εγχειρήματος θα υιοθετηθεί το μοντέλο, το οποίο διατυπώθηκε από το Asian Pacific Energy Research Center (APERC) το 2007. Το εν λόγω μοντέλο μελετάει τους παρακάτω δείκτες προκειμένου να καθορίσει την ενεργειακή ασφάλεια ενός κράτους[34].

- Ο 1ος δείκτης, «Availability», μετράει την διαθεσιμότητα των ενεργειακών πόρων της χώρας.
- Ο 2ο δείκτης, «Accessibility», μετράει την ικανότητα, την οποία έχει ένα κράτος από τεχνολογικής κατάρτισης και μέσων να αξιοποιήσει τους εν λόγω πόρους.
- Ο 3ος δείκτης, «Acceptability», εξετάζει το κατά πόσο η αξιοποίηση των ενεργειακών αποθεμάτων, τα οποία υπάρχουν στον κράτος είναι σύμφωνη με τις ενεργειακές και περιβαλλοντικές πολιτικές, οι οποίες έχουν τεθεί.
- Ο 4ος δείκτης, Affordability», εξετάζει την ανεκτικότητα του κόστους, το οποίο προκύπτει για την εκμετάλλευση των ενεργειακών αποθεμάτων. Δηλαδή, αν η σχέση κόστους – οφέλους επιτρέπει την αξιοποίησή τους.

[27] ΙΕΝΕ, Η ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας και προτάσεις για την βελτίωση της, 9
[28] IEA, Energy Security
[29] European Commission, Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply, 2
[30] Flouros, The Political Economy of National and Energy Security, 56 – 74
[31] Τσακίρης, Ενεργειακή ασφάλεια και διεθνής πολιτική, 92-134
[32] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 3
[33] Τσακίρης, Ενεργειακή ασφάλεια και διεθνής πολιτική, 92-134
[34] Flouros, The Political Economy of National and Energy Security, 56 – 74

Με βάση, λοιπόν, το ανωτέρω μοντέλο, το οποίο είναι γνωστό, επίσης, και ως το μοντέλο των 4A's[35], μπορούμε να προβούμε σε ικανοποιητικό βαθμό στην εξαγωγή συμπερασμάτων για την ενεργειακή ασφάλεια μια χώρας.

2.5 Η σχέση ενεργειακής με εθνική ασφάλεια

Σύμφωνα με την θεωρία του ρεαλισμού η επιβίωση και η συνέχιση της ύπαρξης του κράτους σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα είναι το υπέρτατο ζητούμενο. Γι' αυτό το λόγο η επίτευξη της εθνικής ασφάλειας αποτελεί πρωταρχικό μέλημα κάθε κράτους. Ωστόσο, στη σημερινή εποχή σε ένα παγκοσμιοποιημένο διεθνές σύστημα η επίτευξη της εθνικής ασφάλειας είναι ιδιαιτέρως δύσκολη, γεγονός το οποίο μαρτυρείται από το ότι έως και σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποιο κράτος ή κάποια άλλη μορφή διακυβέρνησης, το οποίο να δύναται να διαμορφώσει τις εξελίξεις στην διεθνή αρένα, με συνέπεια να πρέπει να αυξάνει την ισχύ του και να προετοιμάζεται να αντιμετωπίσει τις απειλές που προκύπτουν συνεχώς από το διεθνές σύστημα[36]. Επιπρόσθετα, οι ρεαλιστές αντιλαμβάνονται την έννοια της εθνικής ασφάλειας ως την διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας, της εθνικής ανεξαρτησίας και της ασφάλειας των πολιτών του κράτους[37].

Στην διεθνή βιβλιογραφία και αρθρογραφία σπάνια συναντώνται αναλύσεις, οι οποίες ερευνούν την σχέση μεταξύ εθνικής και ενεργειακής ασφάλειας[38]. Εν έτει 2024 η ενέργεια και η ενεργειακή ασφάλεια αποτελούν μια «ατζέντα», η οποία συνεχώς εμφανίζεται στα ζητήματα τόσο της εγχώριας, όσο και της εξωτερικής πολιτικής των κρατών[39]. Οι ρεαλιστές διατείνονται ότι η επιβίωση ενός κράτους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα υλικά αποθέματα και τους ενεργειακούς πόρους, τα οποία διαθέτει ένα κράτος, αλλά και από την ικανότητά του να τα χρησιμοποιήσει κατάλληλα για να αυξήσει την ισχύ του[40]. Η κατοχή, λοιπόν, ενεργειακών πόρων, οι οποίοι είναι επαρκείς, σε συνδυασμό με την ικανότητα του κράτους να τους αξιοποιήσει με τον πλέον κατάλληλο τρόπο δύνανται να επηρεάσουν το Status quo του κράτους στο διεθνές σύστημα[41].

Εύλογη, λοιπόν, είναι η θέση ότι η ενεργειακή ασφάλεια και η εθνική ασφάλεια σχετίζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην σημερινή εποχή, διότι η παροχή και η κατανάλωση ενέργειας είναι άμεσα συνυφασμένη με το σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων των σύγχρονων κοινωνιών. Ένα κράτος, το οποίο αντιμετωπίζει προβλήματα στην παραγωγή ή την προμήθεια ενέργειας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι αντιμετωπίζει και σοβαρότατα προβλήματα εθνικής ασφαλείας, καθώς οι νέες τεχνολογίες, η βιομηχανία, ο τομέας της ανάπτυξης, αλλά και ο σύγχρονος τρόπος ζωής είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας[42]. Συνεπώς, η έννοια της εθνικής ασφάλειας αποκτά μια πιο ευρεία και πολύπλοκη έννοια, η οποία ξεφεύγει από την αμιγώς στρατιωτική ισχύ και πλέον περικλείει και διάφορα οικονομικά, κοινωνικά, ενεργειακά και περιβαλλοντικά ζητήματα [43]. Για τον λόγο αυτό η ενεργειακή πολιτική μια

[35] Ibid, 56 – 74
[36] Κουσκουβέλης, Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη, 192
[37] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 20
[38] Flouros, Roukanas & Sklias, Energy Security and National Security: the case of Israel, 144.
[39] Ibid, 146 on Kuzemco, Ideas power and change: Explaining EU- Russia energy relations, 58
[40] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 19
[41] Ibid, 20 on Krishna-Hensel, New security frontiers: Critical energy and the resource challenge, 1-6
[42] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 21
[43] Μπόση , Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας 30-34

χώρας πλέον έχει πάψει να αντιμετωπίζεται σαν ένα ζήτημα ήσσονος σημασίας και έχει αποκτήσει υψηλά πολιτικοποιημένο χαρακτήρα[44].

Στην σύγχρονη ιστορία υπάρχει πλειάδα παραδειγμάτων, στα οποία η ενέργεια και η ενεργειακή ασφάλεια συνδέθηκαν άμεσα με ζητήματα εθνικής ασφάλειας με αποτέλεσμα να προκληθούν μικρής κλίμακας εντάσεις αλλά και συγκρούσεις μεταξύ κρατών[45]. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πετρελαϊκή κρίση του 1970, όπου η ανάπτυξη και η πολιτική σταθερότητα των περισσότερων εκβιομηχανισμένων χωρών απειλήθηκε από το εμπάργκο πετρελαίου των κρατών μελών του OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Counties). Έτερο παράδειγμα αποτελεί η Ιρανική επανάσταση 1979 – 80, όπου αυξήθηκε κατακόρυφα η τιμή του πετρελαίου με αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά η βιομηχανική παραγωγή στις ΗΠΑ. Τέλος, οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της Κύπρου αποτελούν τεράστιο ζήτημα εθνικής ασφάλειας για αυτή, καθώς δημιουργούν συνεχείς εντάσεις και έριδες με την Τουρκία[46].

Από τα ανωτέρω, γίνεται σαφές ότι η ενεργειακή ασφάλεια και η εθνική ασφάλεια είναι δύο έννοιες, οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Φλούρος, η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί μια ανεξάρτητη μεταβλητή στην εξίσωση της εθνικής ασφάλειας ενός κράτους[47].

[44] Kaveshnikov, The issue of energy security in relations between Russia and the European Union. European Security, 585
[45] Flouros, Roukanas & Sklias, Energy Security and National Security: the case of Israel, 146.
[46] Ibid, 147
[47] Ibid, 149

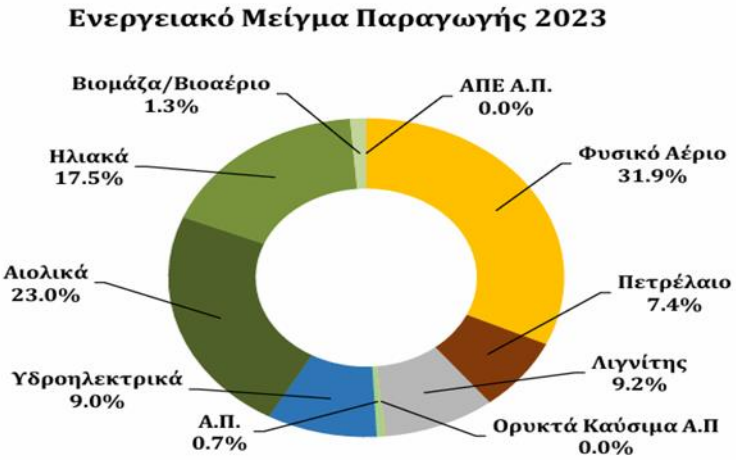
3. ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1 Γενικά

Το εν λόγω κεφάλαιο αποτελεί το βασικό μέρος της ανάλυσης του παρόντος πονήματος. Σε αυτό θα παρουσιαστεί η ενεργειακή πολιτική της υπό εξέταση χώρας και θα γίνει η εκτίμηση της ενεργειακής της ασφάλειας μέσα από την ανάλυση των επιμέρους δεικτών του μοντέλου APERC. Ακολούθως, θα παρουσιαστούν οι σημαντικότεροι αγωγοί Φυσικού Αερίου (ΦΑ) της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και έργα PCI (Projects of Common Interest) στον τομέα της ενέργειας, στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα. Στην συνέχεια πραγματοποιείται μια σύντομη ανάλυση των εμπλεκομένων μερών στον τομέα της ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή της λεκάνης της Μεσογείου, τα οποία με τις δράσεις τους μπορούν να επηρεάσουν την ενεργειακή πολιτική και την ενεργειακή ασφάλεια, τόσο της Ελλάδας, όσο και της ΕΕ γενικότερα. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συνεπειών του Ρώσο – Ουκρανικού πολέμου στον τομέα της ενέργειας και της ασφάλειας της ΕΕ και της Ελλάδας, καθώς και στα μέτρα, τα οποία ελήφθησαν προκειμένου να αντισταθμιστούν αυτές οι συνέπειες και τα υπό εξέταση μέρη να καταστούν ικανά να απεξαρτηθούν από τις Ρωσικές εισαγωγές.

3.2 Η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας

Για την καλύτερη κατανόηση της ενεργειακής κατάστασης της Ελλάδας παρατίθεται στη συνέχεια το ενεργειακό της μείγμα για το έτος 2023, το οποίο συνίσταται από: φυσικό αέριο 31,9%, αιολικά 23%, φωτοβολταϊκά 17,5%, καύση λιγνίτη 9,2%, υδροηλεκτρικά 9% πετρέλαιο 7,4% βιομάζα 1,3% και ορυκτά καύσιμα 0%[48].

Εικόνα 1: Το ενεργειακό μείγμα παραγωγής της Ελλάδας για το έτος 2023

Πηγή: ΔΑΠΕΕΠ, Ενεργειακό Μείγμα Παραγωγής 2023, 8

[48] ΔΑΠΕΕΠ, Ενεργειακό Μείγμα Παραγωγής 2023, 8

Στη συνέχεια, με την βοήθεια του επιλεγμένου μοντέλου 4As, θα αναλυθεί η παρούσα ενεργειακή κατάσταση της χώρας, προκειμένου να καθορίσουμε ευκολότερα την ενεργειακή και κατ' επέκταση εθνική της ασφάλεια.

Διαθεσιμότητα: Η Ελλάδα είναι στερημένη ενεργειακών πόρων, καθώς στο υπέδαφός της δεν υπάρχουν μεγάλα ενεργειακά κοιτάσματα. Το γεγονός αυτό την καθιστά «ενεργειακά ευάλωτη» και έχει ως συνέπεια να προμηθεύεται ενέργεια από άλλα κράτη σε ποσοστό 71%[49]. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ το πετρέλαιο που παράγεται είναι ελάχιστο, η χώρα διαθέτει σε αφθονία ποσότητες ορυκτού καυσίμου, όπως είναι ο λιγνίτης και συγχρόνως αξιοποιεί σε μεγάλο βαθμό τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ). Ωστόσο, οι πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή Ιόνιου-Αιγαίου πελάγους και Κρήτης, δύναται να αυξήσουν τα ποσοστά ενεργειακής ασφάλειας της χώρας, μεταβάλλοντας θετικά την παρούσα ενεργειακή κατάστασή της.

Προσβασιμότητα: Λόγω της γεωμορφολογίας του εδάφους και των καιρικών συνθηκών που επικρατούν στον Ελλαδικό χώρο, η πρόσβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι εύκολη, τόσο κατά την καλοκαιρινή, όσο και την χειμερινή περίοδο του έτους. Επίσης, το χαμηλό κόστος εξόρυξης του λιγνίτη, το καθιστούσε ως το βασικότερο ενεργειακό ορυκτό στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας έως το 2014. Στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή της Κρήτης, δραστηριοποιούνται δύο μεγάλες εταιρίες εξαγωγής ΦΑ, η ExxonMobil και η Hellinic upstream, όπου διαθέτοντας την κατάλληλη τεχνογνωσία, έχουν εντοπίσει μεγάλα κοιτάσματα ΦΑ, τα οποία έχουν υψηλό κόστος εξόρυξης, λόγω του μεγάλου εστιακού βάθους 2.080-4.500m, ενώ στο Ιόνιο το εστιακό βάθος εκτιμάται στα 500-800m[50]. Προκειμένου η Ελλάδα να εκμεταλλευτεί τα εν λόγω κοιτάσματα, απαιτείται να προβεί στον καθορισμό της ΑΟΖ της με τα γειτονικά κράτη της Τουρκίας και της Λιβύης. Ωστόσο, η Τουρκία φαίνεται ότι θα προσπαθήσει να διεκδικήσει μέρος των εν λόγω κοιτασμάτων, γεγονός, το οποίο προκύπτει από τον αυξανόμενο Τούρκικο αναθεωρητισμό, τις συνεχείς παραβιάσεις της Ελληνικής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) και τέλος από το παράνομο Τουρκο - Λιβυκό μνημόνιο[51].

Αποδοχή: Η παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση, οδήγησε την ΕΕ στην θέσπιση μιας σειράς περιβαλλοντικών στόχων έως το 2030, που συμβάλλουν στην προσπάθεια μείωσης των ρυπογόνων παραγόντων, στους οποίους οφείλεται η δημιουργία του φαινομένου του θερμοκηπίου, καθώς και η μείωση του αποτυπώματος του άνθρακα κατά την παραγωγή ενέργειας[52]. Η Ελλάδα συνεισφέροντας στην προσπάθεια αυτή αποφάσισε να ελαχιστοποιήσει την χρησιμοποίηση του λιγνίτη στο ενεργειακό της μείγμα, αφού η καύση του είναι χαμηλής απόδοσης με μεγάλη παραγωγή ρύπων και συνεπώς, είναι επιβλαβής για το περιβάλλον. Αντιθέτως, οι πρόσφατες ανακαλύψεις ΦΑ είναι εναρμονισμένες με την κοινή ενεργειακή πολιτική Ελλάδας - ΕΕ, καθώς το ΦΑ έχει υψηλή ενεργειακή απόδοση με καθαρή καύση, το οποίο συμβάλλει τα μέγιστα στη μείωση των ρύπων. Τέλος, τονίζεται ότι, η ανάπτυξη των ΑΠΕ είναι ένας από τους στόχους της Ευρωπαϊκής

[49] Χαροκόπος, Ενεργειακή Διπλωματία, 8-10
[50] ΕΔΕΥΔΠ, 2024, Έργα έρευνας και παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ελλάδα υπό εξερεύνηση
[51] Flouros, The Energy Security in Europe, 170
[52] Παστία, Ο Γεωπολιτικός Χαρακτήρας του EAST MED και η Συμβολή του στην Ενεργειακή Απεξάρτηση της ΕΕ, 96-97

ενεργειακής πολιτικής, οπότε η συμμετοχή τους σε μεγαλύτερο βαθμό στο ενεργειακό μείγμα της χώρας θα προσφέρει, αν μη τί άλλο πολλαπλά περιβαλλοντικά οφέλη.

Ανεκτικότητα: Για την εκμετάλλευση του ΦΑ στην υποθαλάσσια περιοχή της χώρας μας μετά τις νέες ανακαλύψεις που έλαβαν χώρα, απαιτείται ένα αρκετά υψηλό κόστος εξόρυξης, εξαιτίας του μεγάλου εστιακού βάθους στο οποίο ανευρέθηκαν τα εν λόγω κοιτάσματα. Εντούτοις, εκτιμάται ότι η δραστηριότητα αυτή θα είναι επωφελής για την Ελλάδα, καθώς η σχέση κόστους/οφέλους εκτιμάται επικερδής[53]. Επιπλέον, η Ελλάδα λόγω της γεωμορφολογίας του εδάφους της και των καιρικών συνθηκών που επικρατούν μπορεί να αυξήσει σε μεγάλο βαθμό την συμμετοχή των ΑΠΕ στο ενεργειακό της μείγμα γεγονός, το οποίο θα έχει τεράστια οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη . Τέλος, ενώ το κόστος εξόρυξης του λιγνίτη είναι ιδιαίτερα προσιτό, όμως η χαμηλή ενεργειακή απόδοσή του σε συνδυασμό με τους παραγόμενους ρύπους προς το περιβάλλον οδηγούν στην απολιγνιτοποίηση της χώρας.

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε ανωτέρω αντιλαμβανόμαστε ότι Ελλάδα είναι μια χώρα, η οποία είναι ενεργειακά ευάλωτη. Ωστόσο, προκειμένου να βελτιώσει την ανωτέρω διαμορφούμενη κατάσταση έχει αναλάβει δράσεις και πρωτοβουλίες για τη συμμετοχή της σε διάφορα ενεργειακά φόρουμ και συμφωνίες.

Αρχικά, η Ελλάδα συμμετέχει στην συμφωνία «3+1». Η εν λόγω συμφωνία αποτελεί μια κοινή δήλωση των κρατών Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ για την αύξηση και προώθηση της ασφάλειας, της ειρήνης, της ανάπτυξης και της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου[54]. Η ανωτέρω διακήρυξη αποτελεί μια συμφωνία μεταξύ των κρατών αυτών και όχι συμμαχία, καθώς ο όρος αυτός κρίνεται κάπως αδόκιμος[55]. Η «3+1» απέκτησε ιδιαίτερη βαρύτητα, όταν οι ΗΠΑ την υποστήριξαν ανοιχτά αναγνωρίζοντας την μεγάλη ανάγκη γι' αύξηση της συνεργασίας και της ενεργειακής ασφάλειας στην εν λόγω περιοχή[56]. Η συμφωνία «3+1» άνοιξε τον δρόμο για τη δημιουργία ενός άλλου ενεργειακού φόρουμ, το οποίο είναι γνωστό ως East Mediterranean Gas Forum (EMGF). Το ενεργειακό φόρουμ αυτό ιδρύθηκε από τις χώρες της Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου, Ισραήλ, Ιορδανίας, Παλαιστίνης και Ιταλίας. Το φόρουμ αυτό έχει ως σκοπό την αύξηση της συνεργασίας σε ενεργειακά ζητήματα μεταξύ των μελών του. Αποτελεί ένα από τα κυριότερα ενεργειακά φόρουμ της περιοχής, το οποίο δεν περιορίζεται πλέον μόνο σε ενεργειακά θέματα αλλά εστιάζει και σε ζητήματα περιφερειακής ειρήνης - σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας[57]. Τέλος, η Ελλάδα συμμετέχει σε αγωγούς, όπως είναι ο TAP (Trans Adriatic Pipeline) και ο TANAP (Trans Anatolian Natural Gas Pipeline) αλλά και έργα PCI όπως είναι ο EuroAsia και EuroAfrica[58] Interconnectors.

---

[53] ΕΡΤ, Έρευνες για υδρογονάνθρακες
[54] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 113
[55] Koukakis, The trilateral partnership between Greece, Cyprus & Israel: Background, recent developments and future considerations regarding the security environment in the Eastern Mediterranean, 7
[56] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 113
[57] Ibid, 113
[58] Γνωστός και ως GREGY

3.3 Σημαντικοί Αγωγοί ενέργειας της Ανατολικής Μεσογείου

➢ Ο Αγωγός Arab Gas Pipeline (AGP): Ο εν λόγω αγωγός αποτελεί ένα δίκτυο μεταφοράς και διαμοιρασμού φυσικού αερίου, ο οποίος ξεκινάει από το El – Arish της Αιγύπτου και την συνδέει με την Συρία, την Ιορδανία και τον Λίβανο[59]. Κατά την πρώτη και δεύτερη φάση της κατασκευής του, ο αγωγός κάλυψε μια απόσταση περίπου 550 χιλιομέτρων σε Αίγυπτο και Ιορδανία[60]. Κατά την τρίτη φάση του αγωγού καλύφθηκαν 310 χιλιόμετρα και ο αγωγός επεκτάθηκε από τα σύνορα της Συρίας με την Ιορδανία έως τα σύνορα της Συρίας με την Τουρκία, όπου και κατέληξε στο Λίβανό[61]. Ο εν λόγω αγωγός αποτελεί τεράστιο ενεργειακό project για τον αραβικό κόσμο, καθώς θεωρείται ως η ραχοκοκαλιά του αραβικού Δικτύου παροχής φυσικού αερίου, καθώς το 80% της παραγόμενης ενέργειας στην Ιορδανία τροφοδοτείται από αυτόν[62]. Επίσης, υπάρχει συμφωνία μεταξύ Ιράκ και Συρίας προκειμένου ο AGP να τροφοδοτεί την Συρία και με Ιρακινό ΦΑ. Αρχικά, υπήρχαν σκέψεις ο AGP να φτάσει έως την Τουρκία και από εκεί να μεταφέρει ΦΑ στην Ευρώπη. Ωστόσο, αυτό δεν φαίνεται πιθανό να πραγματοποιηθεί τα επόμενα χρόνια, καθώς αφενός η κατάσταση στην Συρία δεν το επιτρέπει και αφετέρου υπάρχει εμφανής ρήξη στις σχέσεις μεταξύ Αιγύπτου και Τουρκίας[63].

Εικόνα 2: Ο αγωγός AGP

Πηγή : Saviolakis, Pazarzi. Transportation of Energy Resources in the Middle East and Central Asia, 131

➢ Ο αγωγός Trans – Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP) : αποτελεί έναν αγωγό ΦΑ, ο οποίος ξεκινάει από το Αζερμπαϊτζάν και καταλήγει στον Έβρο. Μέσω Αυτού μεταφέρονται στην ΕΕ ανά έτος περί τα 16 bcm ΦΑ[64]. Αποτελεί αγωγό στρατηγικής σημασίας, τόσο για το Αζερμπαϊτζάν, καθώς του δίνει την δυνατότητα να εξάγει ΦΑ στην

[59] Ibid, Energy security in the East Mediterranean Region, 96
[60] The Opec Fund for International Development. https://opecfund.org/operations/list/energy-supply-line-project
[61] Ibid
[62] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 98
[63] Ibid, 96-98
[64] TANAP, https://tanap.com/en/tanap-project

Ευρώπη, όσο και για την Τουρκία, καθώς θα αυξήσει τον ρόλο της ως κόμβο διαμετακόμισης ενέργειας, καθώς περνάει από τα εδάφη της[65].

➢ Ο Αγωγός Trans Adriatic Pipeline (TAP): Ο εν λόγω αγωγός ξεκινάει από τα ελληνοτουρκικά σύνορα και συγκεκριμένα από τους κήπους του Έβρου και συνεχίζει έως την Ιταλία. Αποτελεί την φυσική συνέχεια του TANAP και τροφοδοτεί την ΝΑ Ευρώπη με φυσικό αέριο[66]. Οι αγωγή TANAP και TAP έχουν ενωθεί[67] και αποτελούν πλέον τον South Gas Corridor, ο οποίος έχει θέσει σημαντικές βάσεις προκειμένου η Ευρώπη να μπορέσει να αυξήσει την ποικιλομορφία των προμηθευτών ενέργειας και να καταφέρει να απεξαρτητοποιηθεί από το Ρωσικό ΦΑ[68]

Εικόνα 3: Οι Αγωγοί TAP, TANAP και SCP

Πηγή: İsmail, The Sufficiency of Deep Hydrocarbons in the South Caspian Region for Turkey and European Union, 430

➢ Ο Αγωγός East Med: Ο αγωγός αυτός αποτελεί έργο PCI της ΕΕ από το 2013. Θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους αγωγούς που έχουν σχεδιαστεί να κατασκευαστούν στην περιοχή, καθώς θα μεταφέρει φυσικό αέριο από το Ισραήλ, Αίγυπτο και Κύπρο στην Ελλάδα και από εκεί στην Ε.Ε[69]. Θα καλύψει μια έκταση περίπου 1.900 χιλιομέτρων με μεταφορική ικανότητα περί τα 10 bcm ΦΑ ετησίως[70]. Τέλος, ο East Med

[65] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 105 – 106
[66] Ibid, 99-100
[67] TAP, https://www.tap-ag.gr/nhea/nhea-eidheseis/oloklerhotheke-e-shundese-ton-agoghon-tap-kai-tanap
[68] European Commission, Liquefied natural gas. https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/liquefied-natural-gas_en
[69] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 116
[70] Ibid, 115-116

θα παρέχει στην ΕΕ πρόσβαση στα ενεργειακά αποθέματα Ισραήλ και Αιγύπτου, περιοχές με τις οποίες μέχρι στιγμής δεν έχει ιδιαίτερες επαφές στον τομέα της ενέργειας. Το ανωτέρω γεγονός θα έχει θετικές συνέπειες στην βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης, καθώς αυξάνει σημαντικά τους ενεργειακούς της παρόχους[71].

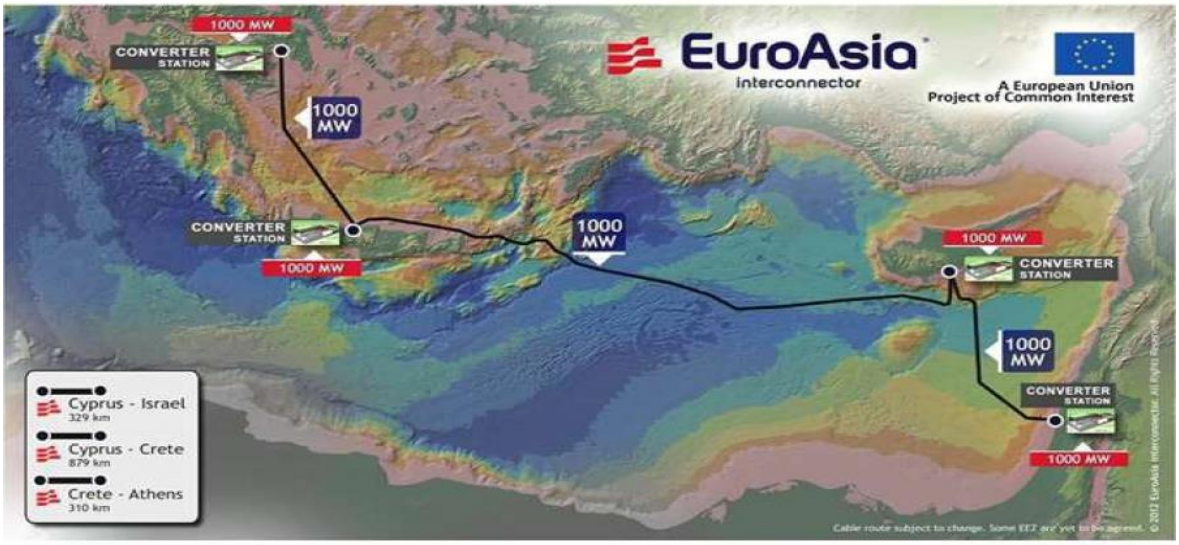
Εικόνα 4: Ο Αγωγός East Med

Πηγή: https://www.banktrack.org/project/eastmed_pipeline

➢ Ο EuroAsia Interconnector: Αποτελεί ακόμα ένα έργο PCI της Ε.Ε, ο οποίος θα διασυνδέσει ηλεκτρικά το Ισραήλ με την Κύπρο και την Ελλάδα[72]. Μέσω ενός καλωδίου υπερυψηλής τάσης 1.208 χιλιομέτρων θα διασυνδεθούν ηλεκτρικά οι παραπάνω χώρες. Θα αυξήσει αφενός την ενεργειακή ασφάλεια των εν λόγω χωρών, θα αυξηθεί η χρήση ενέργειας παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και αφετέρου θα

[71] DEPA, Διασυνδετήριος Αγωγός Eastern Mediterranean Pipeline (EastMed). https://depa-int.gr/eastern-mediterranean pipeline/
[72] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 111

συνδράμει στην επίτευξη των περιβαλλοντικών πολιτικών της ΕΕ[73]. Εκτιμάται ότι το έργο θα έχει ολοκληρωθεί περί τα τέλη του 2025.

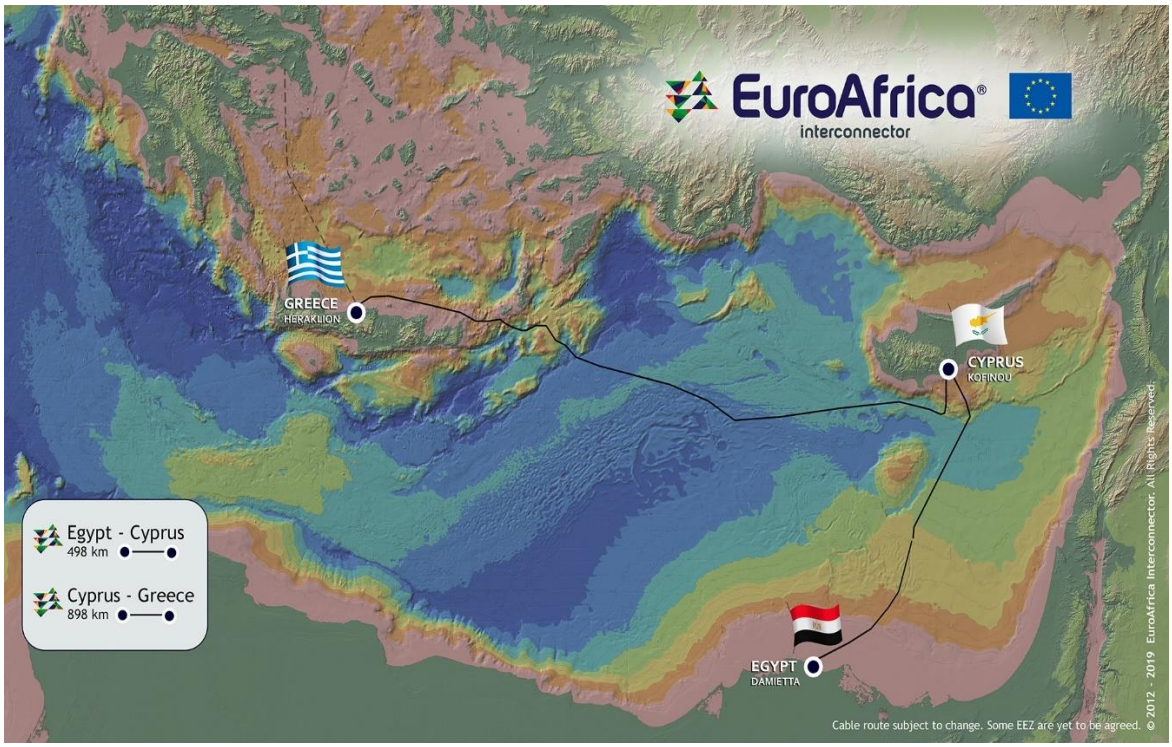
Εικόνα 5: Ο EuroAsia Interconnector

Πηγή: https://www.worldenergynews.gr/parenergeies/articles/547466/stin-kypriaki-dimokratia-o-euroasia-interconnector

- Ο EuroAfrica Interconnector: Αποτελεί ένα επίσης ενεργό PCI, το οποίο θα διασυνδέσει τα ηλεκτρικά δίκτυα της Αιγύπτου, Κύπρου και Ελλάδας μέσω ενός καλωδίου υπερυψηλής τάσης μήκους 1.396 χιλιομέτρων, το οποίο θα έχει δυνατότητα μεταφοράς 2.000 MW. Θα αποτελέσει σημαντική πηγή εισόδου ενέργειας, τόσο προς την Ελλάδα, όσο και προς την ΕΕ. Θα αυξήσει σημαντικά την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ, θα προσφέρει σημαντικά ποσοστά πράσινης ενέργειας, θα συμβάλλει στην μείωση των

[73] European Commission, Ending energy isolation - Project of Common Interest "EuroAsia Interconnector. https://commission.europa.eu/projects/ending-energy-isolation-project-common-interest-euroasia-interconnector_en

ποσοστών CO2, γεγονότα, τα οποία είναι πλήρως εναρμονισμένα με τις Ευρωπαϊκές περιβαλλοντικές πολιτικές[74].

Εικόνα 6: Ο EuroAfrica Interconnector

Πηγή: https://www.euroafrica-interconnector.com/at-glance/

3.4 Η επίδραση των εμπλεκόμενων μερών στην ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας

Με βάση τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε τη γεωπολιτική αξία της Ελλάδας στο ενεργειακό σχεδιασμό της ΕΕ. Προκειμένου να οδηγηθούμε καλύτερα στο ζητούμενο της εν λόγω διατριβής, απαιτείται και η ανάλυση της ενεργειακής κατάστασης κάθε εμπλεκόμενη χώρας. Τα συμφέροντα, οι αποφάσεις, οι επιλογές, καθώς και ο τρόπος αλληλεπίδρασής τους, επηρεάζουν τόσο την εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής της Ελλάδας, όσο και την εθνική της ασφάλεια.

[74] EuroAfrica Interconnector, EuroAfrica at a glance. https://www.euroafrica-interconnector.com/at-glance/

Κύπρος :

Η Κύπρος βρίσκεται στο γεωγραφικό τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου πλησίον της διώρυγας του Σουέζ. Χάρη στην εξαιρετικά προνομιακή της θέση, αποτελεί το σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης - Αφρικής και Ασίας, ενώ παράλληλα επικοινωνεί και με τέσσερεις θάλασσες[75]. Η γεωστρατηγική της τοποθεσία σε συνδυασμό με τις πιο πρόσφατες εξελίξεις, σύμφωνα με τις οποίες η Κύπρος εντόπισε αξιόλογες ποσότητες υδρογονανθράκων στα θαλάσσια οικόπεδά της, ενισχύουν την στρατηγική της σημασία εξασφαλίζοντάς της ενεργειακή αυτονομία, εφόσον αυτές οι πηγές καθίστανται εκμεταλλεύσιμες [76]. Εδώ αξίζει να τονιστεί, ότι αν και η συγκεκριμένη χώρα είναι μικρή σε έκταση και πληθυσμό, θεωρείται ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, καθώς το ΑΕΠ της φτάνει τα 24.6 δισεκατομμύρια δολάρια[77].

Πέραν των ανωτέρω, στον πολιτικό τομέα μολονότι η Κύπρος διατηρεί από πάντα ένα δημοκρατικό πολίτευμα, ανοιχτό ζήτημα για αυτή παραμένει το ψευδοκράτος της Τουρκίας στο εσωτερικό της, όπου αποτελεί το μακροβιότερο πρόβλημά της από το 1974 μέχρι σήμερα. Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψιν, ότι η Κύπρος προσπαθώντας να ισχυροποιήσει την θέση της και να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια συμμετέχει σε διεθνείς συμφωνίες, όπως η EuroAsia, που αφορά την ηλεκτρική διασύνδεση μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, δηλαδή κατ' επέκταση Ευρώπης με Ασία, αλλά και σε φόρουμ όπως η «3+1» και το EMGF[78] .

Τουρκία :

Οι συνεχείς επιδιώξεις της Τουρκίας για την ανατροπή του Status quo προς όφελος της αναδεικνύοντας τον αναθεωρητισμό σε κάθε της δράση, βασίζονται κυρίως στο κενό ισχύος που δημιουργήθηκε από την απουσία στην ευρύτερη περιοχή μεγάλων δυνάμεων που ασκούν επιρροή, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου[79]. Η Τουρκία έχει θέσει ως στόχο την μετεξέλιξή της σε περιφερειακή ηγεμονία, γεγονός το οποίο φανερώνεται μέσα από μια επιθετική εξωτερική πολιτική που ακολουθεί, προκαλώντας με αυτό τον τρόπο την ανασφάλεια και αβεβαιότητα στα συνορεύοντα με αυτή κράτη. Βέβαια, η εξωτερική της πολιτική ευθυγραμμίζεται και με την επιδίωξή της να μετατραπεί μελλοντικά σε βασικό ενεργειακό κόμβο, που θα επιτρέπει την διανομή ενέργειας από την Ανατολή προς τη Δύση και από την Ασία προς την Ευρώπη. Προκειμένου να επιτύχει αυτό τον σκοπό, εκτός από την εξέχουσα γεωγραφική της τοποθεσία[80], βασίζεται επιπλέον και σε έναν μακροπρόθεσμο ενεργειακό σχεδιασμό στον τομέα της ενέργειας, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την σύσταση του Υπουργείου Ενέργειας και διαχείρισης φυσικών πόρων, στην οποία προέβη προσφάτως. Εδώ αξίζει να τονιστεί, ότι ο αγωγός φυσικού αερίου TANAP, ο οποίος συνδράμει στην μεταφορά ενεργειακών κοιτασμάτων μέσω της Τουρκίας προς την ΕΕ, συμβάλλει στην αναβάθμιση του ενεργειακού της ρόλου, αλλά και στις στρατηγικές της επιδιώξεις, ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας - Ουκρανίας[81].

---

[75] Σκουρέλλος, Η Ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολισμού ,58
[76] Flouros, The Energy Security in Europe,159
[77] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 162
[78] Flouros, The Energy Security in Europe 112-114
[79] Maris, Flouros & Galariotis, The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean,1
[80] Wigen, Turkey's Hopes of Becoming an energy Hub,598-612
[81] Flouros, The Energy Security in Europe, 105-106

Παρά τα ελάχιστα γηγενή ενεργειακά της αποθέματα η οικονομία της Τουρκίας βρίσκεται αρκετά υψηλά στην κατάταξη της παγκόσμιας οικονομικής ισχύος, καθώς αποτελεί πλέον μέλος του διεθνούς φόρουμ των G20 με το ΑΕΠ της να προτάσσεται στα 800 δις δολάρια[82]. Επιπλέον, δεν μπορούσαν να μην ληφθούν υπόψιν τα γεγονότα της αραβικής άνοιξης, όπου η Τουρκία με τον τρόπο που διαχειρίστηκε την κατάσταση και με την εμπλοκή της σε άλλα κράτη με αφορμή τα γεγονότα αυτά, κατάφερε να πετύχει ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά, στρέφοντας τελικά, τόσο την Αίγυπτο όσο και το Ισραήλ εναντίον της. Αντιθέτως, αξίζει να αναφερθεί ότι οι Ρώσο - Τουρκικές σχέσεις ενδυναμώθηκαν χάρις στην δημιουργία του αγωγού Turkish stream, μέσω του οποίου εξυπηρετούνται κοινά τους συμφέροντα. Πλέον συνδέουν τις δύο αυτές χώρες ισχυροί οικονομικοί και ενεργειακοί δεσμοί. Τέλος, επισημαίνεται, ότι η Τουρκία εξασφάλισε την οικονομική υποστήριξη από την Ρωσία για την κατασκευή πυρηνικών εγκαταστάσεων όπου επιθυμούσε[83] και το γεγονός αυτό, πιθανόν να ανατρέψει την ισορροπία ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου προς όφελός της[84].

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στη αλλαγή του καθεστώτος στην γειτονική της Συρία, το οποίο ολοκληρώθηκε την 8η Δεκεμβρίου 2024 με την φυγή του πρώην προέδρου της χώρας Bashar Al - Assad και την άνοδο στην εξουσία του Abu Mohammad Al- Julani. Ο Αμερικανός πρόεδρος Donald Trump χαρακτήρισε την πτώση του καθεστώτος Assad από την οργάνωση Hayat Tahrir al – Sham (HTS) και τον Free Syrian Army (FSA) ως *«μη φιλική κατάληψη της χώρας από την Τουρκία»* θέλοντας να τονίσει την βαθιά υποστήριξη της εν λόγω χώρας προς την οργάνωση HTS και τον FSA, η οποία είχε ως συνέπεια την κλιμάκωση των επιθετικών ενεργειών, την κατάληψη της χώρας και την άνοδο στην εξουσία του Al – Julani[85]. Η HTS και ο ηγέτης της Al – Julani προβάλλονται ως η επόμενη μορφή εξουσίας για την διοίκηση της Συρίας στην μετά Assad εποχή. Η εν λόγω οργάνωση χαίρει της υποστήριξης της Τουρκίας, αλλά δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να λησμονήσουμε τις ρίζες της, οι οποίες βρίσκονται στο Islamic State (IS), την Jabhat al-Nusra και τέλος την Al – Qaeda (AQ)[86]. Η εν λόγω νέο διαμορφούμενη κατάσταση αλλάζει σημαντικά τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Στην πλευρά των κερδισμένων βρίσκεται η Τουρκία, καθώς έχει αυξήσει σημαντικά την επιρροή της στην περιοχή και το Ισραήλ, καθώς με την πτώση του Assad έσπασε ο δεσμός μεταξύ Ιράν – Hamas – Hezbollah. Αντίθετα, στην πλευρά των χαμένων βρίσκεται η Ρωσία και το Ιράν, που με την πτώση του Assad έχασαν μεγάλο μέρος της επιρροής τους στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Στη νέα αυτή κατάσταση εγκυμονεί μεγάλος κίνδυνος η Συρία να ενταχθεί στη σφαίρα επιρροής της Τουρκίας[87]. Η Τουρκία ενδεχομένως, λόγω της θρησκείας, να προσπαθήσει να αναδειχθεί σε ηγέτιδα δύναμη του Μουσουλμανικού κόσμου[88], κάτι το οποίο προσπάθησε και κατά την Αραβική

[82] Maris, Flouros & Galariotis, The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean,6
[83] Winrow, Turkey and Russia,17-32
[84] Sanger, Erdogana's ambitions go beyond Syria, 1
[85] France 24, Trump calls rebel victory in Syria "unfriendly takeover" by Turkey, Trump calls rebel victory in Syria 'unfriendly takeover' by Turkey
[86] CSIS, Hay'at Tahrir al – Sham (HTS), TNT Terrorism Backgrounder, Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) | Τρομοκρατία Backgrounders | CSIS
[87] Δημήτρης Κουρκουλάς, Ο κυκεώνας της Μέσης Ανατολής, η Συρία και η Τουρκία, 7
[88] Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Ν. Παναγιωτόπουλος στο Open: Η Ελλάδα πρέπει να παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις στη Συρία – Παγώσαμε την έκδοση αποφάσεων ασύλου μέχρι να επανασταθμιστούν τα δεδομένα | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου

άνοιξη. Τέλος, το ενδεχόμενο μια φιλοτουρκική κυβέρνηση στη Δαμασκό να υπογράψει συμφωνία με την Τουρκία για την οριοθέτηση των Θαλάσσιων ζωνών και της μεταξύ τους ΑΟΖ, η οποία θα αγνοεί το διεθνές δίκαιο της Θάλασσας, στα χνάρια του Τουρκο – Λιβυκού μνημονίου θα πρέπει να θεωρείται ως ενδεχόμενη, έστω και αν ακόμα είναι πολύ νωρίς για να κάνουμε λόγο για τέτοιες συμφωνίες[89].

Αίγυπτος :

Στην περίπτωση της Αιγύπτου παρατηρούνται παρόμοιες φιλοδοξίες με αυτές της Τουρκίας, καθώς η ίδια επιδιώκει να μετατραπεί σε περιφερειακό ενεργειακό κόμβο. Για να ενδυναμώσει αυτή της την προσπάθεια, προέβη στην πρωτοβουλία ίδρυσης του διεθνούς οργανισμού East Med Gas Forum (EMGF), του οποίου οι κεντρικές εγκαταστάσεις εδρεύουν στο Κάιρο από τον Ιανουάριο του 2020 [90]. Με αυτό τον τρόπο βελτίωσε την συνεργασία και αύξησε τις διπλωματικές σχέσεις, τόσο με την ΕΕ, όσο και με τις ΗΠΑ[91]. Παράλληλα μέσω του αγωγού AGP, υλοποιείται ο διαμοιρασμός ΦΑ μεταξύ της Αιγύπτου και λοιπών αραβικών κρατών. Εκτός από αυτά όμως, στα θαλάσσια οικόπεδα του Zohr και στο Δέλτα του Νείλου, έπειτα από τις τελευταίες ανακαλύψεις βρέθηκαν πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Σε συνδυασμό με τη μεγάλη πρόοδο που συντελέστηκε στο πεδίο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την καθιστούν πλέον έναν πολύ σπουδαίο ενεργειακό δρώντα στην Αφρικανική ήπειρο, ενισχύοντας εκτός από την οικονομία της, την ισχύ και το κύρος της στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, το οποίο είχε υποστεί μεγάλο πλήγμα μετά τα γεγονότα της αραβικής άνοιξης[92]. Σε μια γενικότερη εικόνα η Αίγυπτος επιθυμεί να αναδειχθεί σε ενεργειακό κόμβο και αυτό έχει αντίκτυπο στις διπλωματικές της σχέσεις με κράτη παρόμοιων επιδιώξεων, όπως η Τουρκία, καθώς έτσι εντείνεται ο μεταξύ τους ανταγωνισμός. Τέλος, η κατάσταση αυτή αξίζει να σημειωθεί ότι ωφέλησε τα συμφέροντα της Ελλάδας, καθώς προσφάτως Αίγυπτος, Ελλάδα και Κύπρος, οριοθέτησαν τις μεταξύ τους θαλάσσιες ζώνες[93].

Ισραήλ :

Το Ισραήλ παραδοσιακά υστερούσε στον ενεργειακό τομέα, γεγονός το οποίο ανατράπηκε έπειτα από τις πρόσφατες ανακαλύψεις των κοιτασμάτων Ταμάρ και Λεβιάθαν, χάρη στα οποία κατάφερε να καλύψει άνω του 50% των ενεργειακών του αναγκών, αλλά και να δημιουργήσει ένα ισχυρό απόθεμα σε ΦΑ φτάνοντας έτσι πιο κοντά στον βασικό του στόχο που είναι η επίτευξη της ενεργειακής του αυτονομίας[94]. Τα ανωτέρω σε συνδυασμό με την πολιτική του σταθερότητα κατέστησαν τη χώρα αυτή πόλο έλξης τόσο για ξένους επενδυτές στον κλάδο της ενέργειας, όσο και για την ίδια την ΕΕ η οποία αναζητά την άμεση απεξαρτητοποίηση της από την Ρωσία. Επομένως, εκτός της βελτίωσης της ενεργειακής του ασφάλειας, επέρχεται και η ενίσχυση της οικονομίας του με την εξαγωγή ΦΑ στα γειτονικά κράτη, αλλά και προς την ΕΕ[95], εξασφαλίζοντας έτσι την κατασκευή υποδομών με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση και κατ' επέκταση την

[89] Ronald Meinardus, Η σιωπηλή αγωνίας της Ελλάδας: Η Τουρκία στη Συρία. Η σιωπηλή αγωνία της Ελλάδας: Η Τουρκία στη Συρία – DW – 22/12/2024

[90] Matalucci, Energy diplomacy in the eastern Mediterranean

[91] Πρεσβεία της Ελλάδος, Στοιχεία του Αιγυπτιακού Κλάδου Ενέργειας,4-10

[92] Fahmy, Will the light stay on in Egypt?

[93] Flouros, The Energy Security in Europe, 95-98

[94] EIA, Country Profile: Israel

[95] Κατοίκα, Η πολιτική του Ισραήλ της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων,3-6

απεξάρτηση από την Τουρκία. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι το Ισραήλ για την διοχέτευση του ΦΑ προς την ΕΕ επέλεξε τον αγωγό EastMed, ο οποίος δεν αποτελούσε την πιο συμφέρουσα γι' αυτό επιλογή, αλλά την πιο αξιόπιστη, καθώς η επιλογή της όδευσης του αγωγού διαμέσου της Τουρκίας, εκτός ότι δεν θα εύρισκε σύμφωνη τη Κυπριακή πλευρά, θα επιβάρυνε ενδεχομένως και την εθνική ασφάλεια του Ισραήλ, εξαιτίας της κρίσης των Ισραηλινο - Τουρκικών σχέσεων που παρατηρείται την τελευταία δεκαετία[96].

Μελλοντικές εντάσεις δύνανται να προκύψουν λόγω της αξιοποίησης κοιτασμάτων ΦΑ στην ΑΟΖ του Ισραήλ, καθώς ο Λίβανος δεν αποδέχεται την ύπαρξη κράτους του Ισραήλ και τις περιοχές όπου έχουν ανακαλυφθεί τα κοιτάσματα αυτά τα θεωρεί ως δικές του επικαλυπτόμενες ζώνες[97]. Σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη της ενεργειακής-εθνικής του ασφάλειας αποτελεί και η ανεπίλυτη Ισραηλινο-παλαιστινιακή σύγκρουση, η οποία συνεχώς αναζωπυρώνεται από την εμπόλεμη διαμάχη του με παραστρατιωτικές τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Hamas και η Hezbollah. Ωστόσο, οι μυστικές υπηρεσίες Αιγύπτου – Ισραήλ έχουν συνεργαστεί σε πολύ ικανοποιητικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των τρομοκρατικών ενεργειών από Τζιχαντιστές στην ευρύτερη περιοχή[98].

Καθοριστικός είναι και ο ρόλος των στρατηγικών δεσμών που συνδέουν το Ισραήλ με τις ΗΠΑ, εξασφαλίζοντας στο πρώτο μια σημαντική στήριξη και ενίσχυση της ασφάλειάς του, ώστε να μπορεί να προωθεί την πολιτική του στην Ανατολική Μεσόγειο[99]. Τέλος, η συμμετοχή του Ισραήλ σε έργα PCI και συμφωνίες όπως: EuroAsia, EMGF, «3+1» και οι υπάρχοντες δεσμοί που έχει με Ελλάδα και Κύπρο του προσφέρουν μια λαμπρή προοπτική προς τις αγορές της Ε.Ε. αποβλέποντας στην ενδυνάμωση της ενεργειακής του ασφάλειας, αλλά και κατ' επέκταση και της εθνικής του, την οποία ενισχύουν και επιπλέον συμφωνίες, όπως η αμυντική συνεργασία με την ελληνική ΠΑ[100].

ΗΠΑ :

Η σημαντική πρόοδος που συντέλεσε η Κίνα τα τελευταία χρόνια, προσανατόλισε τις ΗΠΑ προς το εσωτερικό τους, με αποτέλεσμα την δημιουργία κενού ισχύος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό το κενό ισχύος θέλησαν απευθείας να εκμεταλλευτούν η Ρωσία και η Τουρκία, εκδηλώνοντας τον αναθεωρητισμό τους. Οι ΗΠΑ αντιλαμβανόμενες την κατάσταση, θέλησαν να αντιμετωπίσουν την Ρωσική επιρροή και την Τουρκική επιθετικότητα στην Μεσόγειο, βρίσκοντας αξιόπιστους συμμάχους στο πρόσωπο της συνεργασίας «3+1»[101], αλλά και με τη δημιουργία του EMGF, δράσεις οι οποίες θα συντελέσουν στην ενεργειακή απεξάρτηση της ΕΕ από την Ρωσία και την αύξηση της συνεργασίας και ενεργειακής σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή[102]. Ωστόσο, το 2022 οι ΗΠΑ επικαλούμενες την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής επί κυβέρνησης Biden[103], απέσυραν την υποστήριξή τους στην κατασκευή του αγωγού

[96] Mazis, he role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of Greek-Israeli relations, 27-44
[97] Sartoni, Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediterranean,16
[98] Cingoli, The New Energy Resources in the Centre – East Mediterranean,16
[99] State of Israel MFA, Israel-US sign Joint Declaration on Strategic Partnership,1
[100] State of Israel MFA, Israel and Greek Ministries of Defense sign expansive agreement,1
[101] Zemenides, Cyprus, Greece, Israel alliance serves US interests+
[102] U.S. 116th Congress, Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019, 3
[103] Salem, The Biden Administration and the Mediterranean, 3

EastMed, επισημαίνοντας όμως συγχρόνως, την σπουδαιότητα και σημασία του EuroAsia Interconnector και ενθαρρύνοντας ακόμα περισσότερο την πρωτοβουλία «3+1»[104]. Κομβικό παράγοντα για τη διατήρηση του status quo που επιθυμούν οι ΗΠΑ κυρίως στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, διαδραματίζει το κράτος του Ισραήλ, το οποίο και υποστηρίζουν ιστορικά, προάγοντας την ομαλοποίηση των σχέσεών του με τα υπόλοιπα Αραβικά κράτη με συμφωνίες, όπως αυτή του Αβραάμ[105] και το δεκαετές μνημόνιο κατανόησης[106], αλλά και ενισχύοντάς το αμυντικά και στρατιωτικά στις συγκρούσεις του με την Παλαιστίνη, την Hamas και Hezbollah.

Ε.Ε:

Οι ενεργειακές ανακαλύψεις στην ευρύτερη περιοχή της Α. Μεσογείου έχουν κεντρίσει το ενδιαφέρον της Ε.Ε., καθώς αποτελούν σημαντική ευκαιρία για την μείωση της εξάρτησής της από τον βασικό μέχρι πρότινος προμηθευτή της, τη Ρωσία. Η Ε.Ε. ενοχλημένη από τον Ρωσικό αναθεωρητισμό, έθεσε ως στόχο έως το 2030, εκτός από την πλήρη απεξαρτητοποίησή της από τον Ρωσικό ενεργειακό εφοδιασμό, την δημιουργία μιας ανοιχτής αγοράς ενέργειας, στην οποία δεν θα υφίσταται μονοπώλιο και συνεπώς οι τιμές θα είναι ανταγωνιστικές. Ακόμα, η Ε.Ε. αποσκοπεί να επιτύχει την εξασφάλιση και βιωσιμότητα των φυσικών πόρων [107]. Επιπρόσθετα η παραγόμενη ενέργεια από αυτούς τους πόρους πρέπει να έχει όσο το δυνατόν χαμηλότερο περιβαλλοντικό αντίκτυπο, καθώς η μείωση των ρίπων που ευθύνονται για το φαινόμενο του θερμοκηπίου έχει τεθεί ως πρωταρχικός στόχος για το 2030 στην Ευρωπαϊκή Ενεργειακή στρατηγική. Εφόσον ελήφθησαν όλα αυτά υπόψιν και δεδομένου ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμες εναλλακτικές επιλογές παροχών στην εγγύς περιοχή, αλλά ούτε και οι αναγκαίες υποδομές για την εισαγωγή και αποθήκευση φυσικού αερίου από πιο μεμακρισμένους προμηθευτές, η ΕΕ αφενός προέβη στην κατασκευή των αναγκαίων αυτών υποδομών που θα της επιτρέψουν την προμήθεια και αποθήκευση μεγάλων ποσοτήτων Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (ΥΦΑ) και αφετέρου έχει στραφεί στην μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και στην αύξηση της παραγωγής πράσινης ενέργειας, πράξεις οι οποίες είναι εναρμονισμένες με τις επιταγές της πράσινης βίβλου.

Ρωσία:

Η Ρωσία διαθέτει μεγάλα ενεργειακά αποθέματα στο έδαφός της και το γεγονός αυτό της δίνει σημαντικό πλεονέκτημα στη παγκόσμια ενεργειακή αγορά, καθώς εκτός από το ότι μπορεί να καλύπτει μόνη της τις ενεργειακές ανάγκες της, επιπλέον μπορεί και να εξάγει παγκοσμίως σημαντικές ποσότητες ενέργειας. Το 2016 κατείχε την πρωτιά στην παραγωγή πετρελαίου, ενώ στην εξόρυξη ΦΑ κατέκτησε την 2η θέση. Η οικονομία της στηρίζεται στον τομέα αυτό, αφού φαίνεται πως χάρη στις εξαγωγές σε ενέργεια οφείλει το 1/3 των εσόδων της, υπογραμμίζοντας εδώ ότι αποτελεί τον μεγαλύτερο προμηθευτή ενέργειας της ΕΕ, καθώς το 2019 η δεύτερη προμηθεύτηκε σε ποσοστό 41% Ρωσική ενέργεια[108]. Ωστόσο, η ΕΕ αντιλαμβανόμενη την αναθεωρητική στάση της εν λόγω χώρας, η οποία δεν συμβαδίζει με την πολιτική της, σταδιακά επιδιώκει την απεξαρτητοποίησή της από αυτή, αναζητώντας εναλλακτικούς τρόπους εφοδιασμού ενέργειας και νέους προμηθευτές. Το αποκορύφωμα αποτέλεσε η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, κατόπιν της

[104] U.S. Embassy in Greece, Statement on East Med Energy Cooperation
[105] U.S. Department of State, Relations With Israel,
[106] The White House, FACT SHEET: Memorandum of Understanding Reached with Israel,
[107] Gouarderes, Energy Policy, 1
[108] Flouros, The Energy Security in Europe, 109

οποίας η ΕΕ έλαβε σοβαρά οικονομικά μέτρα κατά της Ρωσίας και αποφάσισε την πλήρη διακοπή των εμπορικών τους συναλλαγών.

Λοιπά κράτη:

Η Κίνα λόγω της συνεχώς αυξανόμενης ζήτησης σε ενέργεια αναζητά εναλλακτικές λύσεις προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της στον τομέα αυτό. Ενώ η Νότια Σινική Θάλασσα είναι πλούσια σε κοιτάσματα υδρογονανθράκων, η Κίνα δεν μπορεί να τα εκμεταλλευτεί εξαιτίας των διαφιλονικούμενων σχέσεων που έχει με τις γειτονικές χώρες[109] και έτσι έχει στραφεί προς την Ρωσική αγορά. Το 2014 υπογράφτηκε μεταξύ των δύο χωρών συμφωνία για την κατασκευή του ανατολικού διαδρόμου μεταφορικής ικανότητας 38 bcm ΦΑ, γνωστού και ως Power of Siberia, ώστε με αυτόν τον τρόπο η Κίνα θα εξασφάλιζε την προμήθεια ΦΑ από την Ρωσία. Ο εν λόγω αγωγός τέθηκε σε λειτουργία το 2019, ενώ το 2023 υπογράφτηκε συμφωνία για δημιουργία νέου αγωγού μεταξύ των δύο χωρών, γεγονός που ευνοεί εξίσου και την Ρωσική πλευρά, αφού μετά τα πρόσφατα γεγονότα του Ρωσο - Ουκρανικού πολέμου, έχασε τον μεγαλύτερο προμηθευτή της σε ενέργεια, την ΕΕ[110].

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται μεγάλες επενδύσεις στην Ελλάδα από το Κινεζικό κράτος. Τόσο σε έργα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όσο και σε έργα υποδομών, η συμβολή της Κίνας είναι σημαντική για την ενίσχυση της χώρας μας[111]. Τέλος, εκτός από τα παραπάνω, η συμμετοχή της Ελλάδας στη Belt and Road Initiative (BRI) και στο σχήμα «17+1», σε συνδυασμό με τις συμφωνίες συνεργασίας, αναβαθμίζουν τις στρατηγικές σχέσεις και συνεργασίες μεταξύ των δύο κρατών[112].

Η Ινδία, το 2023, είναι η χώρα η οποία είχε τον μεγαλύτερο πληθυσμό παγκοσμίως[113], ενώ ταυτόχρονα, είναι η πέμπτη μεγαλύτερη οικονομία με τεράστια κατανάλωση ενέργειας[114]. Σύμφωνα με τις προβλέψεις το 2027 θα ξεπεράσει την ΕΕ και θα καταστεί η τρίτη οικονομία παγκοσμίως, πίσω από τις ΗΠΑ και την Κίνα[115]. Οι τεράστιες ενεργειακές της απαιτήσεις, σε συνδυασμό με την έλλειψη μεγάλων ενεργειακών κοιτασμάτων, την έχουν αναγκάσει να εισάγει περίπου το 70% των ενεργειακών πόρων, ενώ εκτιμάται ότι το 2025 το ποσό αυτό θα φτάσει στο 90% για να καλύψει το εν λόγω κενό[116]. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι μία χώρα, η οποία έχει τεράστιο πληθυσμό και ιδιαίτερα ισχυρή οικονομία δεν μπορεί να καταστεί εθνικά και ενεργειακά ασφαλής, όταν απαιτείται να εισάγει τόσο μεγάλα ποσά ενέργειας. Η Ινδία είναι η δεύτερη πιο ισχυρή χώρα στην Νότια και Ανατολική Ασία μετά από την Κίνα. Σοβαρή απειλή για την εθνική και ενεργειακή της ασφάλεια αποτελεί το γεγονός ότι τόσο η δική της οικονομία, όσο και της Κίνας, έχουν τεράστιες απαιτήσεις για ενέργεια και δεδομένου ότι οι ενεργειακοί πόροι είναι περιορισμένοι, ενδέχεται στο μέλλον να έρθουν σε ευθεία ρήξη

[109] Καϊρή, Ελευθερία. Νότια Σινική θάλασσα,1
[110] ΙΕΝΕ. Ξεκίνησε η Λειτουργία του Αγωγού East Route που Μεταφέρει Ρωσικό Αέριο στη Σαγκάη. https://www.iene.gr/page.asp?pid=6107&lng=1
[111] Tzogopoulos, Greece, China and the 17+ 1 Initiative,17
[112] Tonchev, Chinese investment in Greece,1
[113] Jayakumar Lydia et al. India and the International Energy Agency, 30
[114]Nikit Abhyankar et al. India's path towards energy independence and a clean future: Harnessing india's renewable edge for cost-effective energy independence by 2047, 1
[115] Jayakumar Lydia et al. India and the International Energy Agency, 30
[116] Prashant Agarwal et al. Sinews of India's Internal Security in 21st Century, 168

λόγω ανταγωνισμού για την προμήθειά της[117]. Η Ινδία κατά κύριο λόγο προμηθεύεται πετρέλαιο από τις χώρες του κόλπου. Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής από το παρελθόν, αλλά και στις μέρες μας αποτελεί σημείο συγκρούσεων και διενέξεων με κίνδυνο οι εισαγωγές από εκεί ανά πάσα στιγμή να διακοπούν[118]. Τέλος, όλες οι ανωτέρω περιοχές διακατέχονται από Ισλαμικό Φονταμενταλισμό και έχουν κακές σχέσεις με την Δύση, το Ισραήλ αλλά και την Ινδία για θρησκευτικούς λόγους[119]. Η Ινδία αντιλαμβανόμενη αυτές τις απειλές ανακοίνωσε πρόγραμμα μεγάλων επενδύσεων στον τομέα των ΑΠΕ και σκοπεύει μέχρι το 2030 οι ΑΠΕ να συμμετέχουν στο ενεργειακό μείγμα της χώρας σε ποσοστό 65%, ενώ ο πρωθυπουργός της χώρας Modi, ανακοίνωσε ότι μέχρι το 2047 (έτος που είναι η 100η επέτειος ανεξαρτησίας της) σκοπεύει να επιτύχει την πλήρη ενεργειακή της αυτονομία[120]. Οι διημερείς σχέσεις της Ινδίας με την Ελλάδα είναι ιδιαίτερα καλές, κάτι το οποίο επιβεβαιώθηκε και στην συνάντηση των Πρωθυπουργών των δύο χωρών στις 21 και 22 Φεβρουαρίου του 2024 στην Ινδία. Εκεί συζητήθηκαν οι προοπτικές του διαδρόμου μεταξύ Ινδίας – Μέσης Ανατολής – Ελλάδας και Ευρώπης (Indian – Middle East – Europe Economic Corridor - IMEEC), ο οποίος θα ενισχύσει περαιτέρω το εμπόριο, τις επενδύσεις, την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και τη μεταφορά ενέργειας. Επιβεβαιώθηκαν οι αμοιβαίοι στόχοι για αμυντική συνεργασία και υπογραμμίστηκε ο στόχος για διπλασιασμό του εμπορίου μεταξύ των δύο κρατών έως το 2030[121].

3.5 Το αντίκτυπο του πόλεμου Ρωσίας - Ουκρανίας στην ενεργειακή πολιτική και ασφάλεια της Ελλάδας.

Από το 2014 έχουν αρχίσει να εμφανίζονται τα πρώτα σύννεφα στις σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Η στρατιωτική εισβολή και η προσάρτηση της Κριμαίας, καθώς και η πολιτική ανάμειξη της Ρωσίας στα εσωτερικά ζητήματα της Ουκρανίας έχουν αυξήσει τις μεταξύ τους εντάσεις και συγκρούσεις σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο. Σημείο καμπής στις σχέσεις ΕΕ και Ρωσίας, όμως, αποτέλεσε η μη αναμενόμενη εισβολή της δεύτερης στην Ουκρανία, γεγονός το οποίο επανάφερε στη γηραιά ήπειρο τις σκοτεινές εικόνες του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο πόλεμος, ο οποίος προκλήθηκε από την Ρωσία είχε ως άμεση συνέπεια την επιβολή κυρώσεων από τον δυτικό κόσμο, κυρίως από τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Τα μέτρα αυτά εφαρμόστηκαν προοδευτικά και σε αρκετά στάδια, εφόσον οι Ρώσοι δεν τερμάτιζαν την εισβολή, και περιελάβαν οικονομικές, χρηματοπιστωτικές αλλά και ατομικές κυρώσεις[122].

Ευρωπαϊκή Ένωση: Η ΕΕ με την επιβολή των μέτρων και των κυρώσεων προς την Ρωσία αποσκοπούσε στην αποδυνάμωση της οικονομίας της, με φυσικό επακόλουθο να

[117] Ibid, 174
[118] Ibid, 176
[119] Ibid, 173
[120] Nikit Abhyankar et al. India's path towards energy independence and a clean future: Harnessing india's renewable edge for cost-effective energy independence by 2047, 2
[121] Ministry Of External Affairs, Government of India. India – Greece Joint Satement. https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/37656/IndiaGreece_Joint_Statement
[122] Yangyang Chen, et al. Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war, 3082

μην μπορεί να ανταποκριθεί στην οικονομική υποστήριξη του πολέμου με την Ουκρανία και να αναγκαστεί να τον τερματίσει. Το σημαντικότερο οικονομικό μέτρο, το οποίο πάρθηκε από τον ΕΕ και τον Δυτικό κόσμο είναι οι κυρώσεις στο εμπόριο ενέργειας. Η απόφαση αυτή κατά κύριο λόγο έπληξε την ΕΕ και την Ρωσία και λιγότερο τα λοιπά εμπλεκόμενα μέρη[123]. Τον Μάρτιο του 2022 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι προκειμένου να επιτευχθεί η ενεργειακή της ασφάλεια θα πρέπει να μειώσει την εξάρτησή της από την Ρωσική ενέργεια. Η στρατηγική της αποσκοπούσε στην μείωση κατά 2/3 των εισαγωγών ενέργειας από την Ρωσία μέχρι το τέλος του 2022 και την πλήρη ενεργειακή απεξάρτηση από αυτή έως το 2030[124]. Τον Απρίλιο του 2022 η ΕΕ προέβη στον 5ο κύκλο κυρώσεων κατά της Ρωσίας, λαμβάνοντας μέτρα, όπως απαγόρευση της πρόσβασης Ρωσικών πλοίων σε λιμάνια κρατών της ΕΕ, απαγόρευση νέων επενδύσεων στον τομέα της Ρωσικής ενέργειας, καθώς και σε εμπάργκο προϊόντων και νέων τεχνολογιών προς αυτή[125]. Ακολούθως στις 3 Ιουνίου του ίδιου έτους ανακοινώθηκε ο 6ος κύκλος κυρώσεων, ο οποίος αφορούσε την επιβολή εμπάργκο σε ορισμένα προϊόντα πετρελαίου, καθώς και σε Ρωσικά τάνκερ πετρελαίου και σε συναφή με τον εν λόγω τομέα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα[126]. Αυτά τα μέτρα δημιούργησαν μια τεράστια πρόκληση για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία και ευημερία, καθώς η ΕΕ εισάγει το μεγαλύτερο ποσοστό της ενέργειας που καταναλώνει από την Ρωσία και ταυτόχρονα αποτελεί την νούμερο ένα αγορά ενέργειας για τις Ρωσικές εξαγωγές[127].

Η ΕΕ αποτελείται από 27 κράτη με το συνολικό πληθυσμό να ανέρχεται στα 446 εκατομμύρια άτομα. Το συνολικό της ΑΕΠ το 2021 ήταν 170886,2 δισεκατομμύρια δολάρια κατατάσσοντας την ως την τρίτη οικονομία πίσω από τις ΗΠΑ και την Κίνα. Αυτές οι τεράστιες οικονομικές δραστηριότητες, τις οποίες αναπτύσσει η ΕΕ προϋποθέτουν και τεράστια κατανάλωση ενέργειας, η οποία για το 2020 ανήλθε στα 55,74 exajoules, ποσό το οποίο αντιπροσωπεύει το 10,01% της παγκόσμιας κατανάλωσης ενέργειας[128]. Το πρόβλημα, όμως, εντοπίζεται στο γεγονός ότι τα ενεργειακά ορυκτά αποθέματα των κρατών της ΕΕ είναι ιδιαίτερα χαμηλά. Διαθέτει μόλις το 0,1% των παγκοσμίων αποθεμάτων πετρελαίου, το 0,2% σε φυσικό αέριο και το 7,3% σε άνθρακα[129]. Προκειμένου, λοιπόν, η ΕΕ να μπορέσει να καλύψει τις ενεργειακές της ανάγκες εισήγαγε ενέργεια από γειτονικά κράτη. Η Ρωσία αποτελούσε το νούμερο ένα προμηθευτή ενέργειας για αυτή. Το 2020 η ΕΕ μπόρεσε να καλύψει μόνη της τις ενεργειακές της ανάγκες σε ποσοστό 42%, ενώ το υπόλοιπο 58% το κάλυψε με εισαγωγές ενέργειας[130]. Ακολούθως το 2021 το 71% του φυσικού αερίου, το οποίο καταναλώθηκε προήλθε από Ρωσικούς αγωγούς φυσικού αερίου και οι Ρωσικές εισαγωγές σε ΥΦΑ ανήλθαν σε ποσοστό 20%. Ο κύριος λόγος για τον οποίο η ΕΕ βασιζόταν στην εισαγωγή ενέργειας από την Ρωσία ήταν

[123] Ibid, 3082
[124] Envarbik M. Fazelianov. The Energy Crisis in Europe and Russian Gas Supplies, S902
[125] Sun Mingsong et al. The Russia-Ukraine conflict, soaring international energy prices, and implications for global economic policies, 2
[126] Ibid, 2
[127] Yangyang Chen, et al. Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war, 3082
[128] Ibid, 3083
[129] Ibid, 3083
[130] Ibid, 3084

λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας με αυτή, γεγονός το οποίο συνεπάγεται χαμηλό κόστος μεταφοράς, των χαμηλών τιμών, των τεράστιων ενεργειακών αποθεμάτων της Ρωσίας και τέλος της ύπαρξη αγωγών όπως ο Nord Stream 1 και 2, οι οποίοι το καθιστούν εφικτό[131]. Το κύριο, λοιπόν, αντίκτυπο του πολέμου μεταξύ Ρωσίας – Ουκρανίας, καθώς και των κυρώσεων, τις οποίες επέβαλε η ΕΕ στην Ρωσία είναι το πώς θα καταφέρει η ΕΕ να καλύψει τις τεράστιες ενεργειακές της ανάγκες και να πετύχει την ενεργειακή της ασφάλεια[132].

Τα ανωτέρω μέτρα είχαν ως συνέπεια η Ρωσία να μειώσει ή να σταματήσει τις εξαγωγές πετρελαίου και ΦΑ στην Πολωνία, Βουλγαρία, Φιλανδία, Λετονία, Ολλανδία και στην συνέχεια στις 2 Σεπτεμβρίου του 2022 να σταματήσει την λειτουργία του Nord Strem 1[133]. Ως συνέπεια των ανωτέρω το Γερμανικό υπουργείο οικονομικών γνωστοποίησε ότι η οικονομική ανάπτυξη της Γερμανίας για το 2022 μειώθηκε κατά 1,4% σε σχέση με τις προβλέψεις του Ιανουαρίου του ίδιου έτους λόγω του πολέμου και των αυξημένων τιμών της ενέργειας[134]. Οι τεράστιες αυξήσεις στις τιμές της ενέργειας αύξησαν κατά πολύ τα έξοδα των νοικοκυριών σε ολόκληρη της ΕΕ. Στατιστικά δεδομένα της Eurostat φανερώνουν εκτίναξη του πληθωρισμού στο 8,5% τον Μάρτιο του 2022[135]. Αυτό είχε ως άμεση συνέπεια την αύξηση του συνολικού κόστους ζωής των πολιτών και την απειλή της ενεργειακής ασφάλειας των κρατών της ΕΕ[136]. Ταυτόχρονα καταγράφηκε μείωση της συνολικής παραγωγής της ΕΕ σε ποσοστό 5,55%[137]. Σε αυτό το σημείο δεν πρέπει να ξεχνάμε τις αποφάσεις, οι οποίες λήφθηκαν το 2015 στο Παρίσι για μείωση του αποτυπώματος του άνθρακα και μείωση των εκπομπών των αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου κατά 43% έως το 2030 προκειμένου να μειωθεί η παγκόσμια θερμοκρασία κατά 1,5 ^{o}C[138]. Το ανωτέρω γεγονός καθιστά τον άνθρακα μη δυνάμενο να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγή ενέργειας. Εναλλακτική επιλογή αποτελούσε το ΦΑ, το οποίο έχει μεγαλύτερη ενεργειακή απόδοση και καθαρή καύση. Ωστόσο με την απόφαση για μείωση κατά 2/3 και εν τέλει ανεξαρτητοποίηση από το Ρωσικό ΦΑ, η ΕΕ καλείται να αναπληρώσει σε πρώτη φάση 102 bcm και εν τέλει 155 bcm ΦΑ από διαφορετικές πηγές[139]. Κατόπιν των ανωτέρω γίνεται σαφές ότι η ΕΕ με τα μέτρα τα οποία επέβαλε στην Ρωσία αντιμετώπισε άμεσο πρόβλημα ενεργειακής ασφάλειας και αναγκάστηκε να αναζητήσει εναλλακτικούς προμηθευτές ενέργειας[140]. Η αναγκαστική, λοιπόν, εκτροπή του εμπορίου ενέργειας και η αναζήτηση προμηθευτών, οι οποίοι δεν έχουν την ίδια γεωγραφική εγγύτητα με την Ρωσία, καθώς και η απουσία ικανών και υπαρκτών υποδομών για την

[131] Ibid, 3084
[132] Lianbiao Cui. The European energy crisis of 2022 in the context of increasing sanctions pressure on the russian federation: Analysis of economic losses and scenarios, 24
[133] Kuzemko Caroline et al. Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations, 1
[134] Sun Mingsong et al. The Russia-Ukraine conflict, soaring international energy prices, and implications for global economic policies, 3
[135] Ibid, 3
[136] Ibid, 3-4
[137] Ibid, 13
[138] Kuzemko Caroline et al. Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations, 2
[139] Ibid, 2
[140] Yangyang Chen, et al. Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war, 3085

μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων ενέργειας είχαν ως συνέπεια την άμεση εκτόξευση των τιμών, γεγονός το οποία είχε αντίκτυπο στην ευημερία των πολιτών, αλλά και στην κοινωνική και πολιτική σταθερότητα των κρατών της ΕΕ[141]. Δεδομένου ότι η ΕΕ αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες οικονομίες παγκοσμίως, η εν λόγω κρίση επηρέασε την παγκόσμια αγορά και ταρακούνησε την δομή και σταθερότητα του παγκόσμιου δικτύου μεταφοράς και προμήθειας ενέργειας[142].

Έτσι, λοιπόν, προκειμένου η ΕΕ να ανταποκριθεί στις εν λόγω προκλήσεις και να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια, παρουσίασε μια νέα ενεργειακή στρατηγική, την οποία ονόμασε ως «REPowerEU». Δύο από τους βασικούς πυλώνες του προγράμματος είναι η εξοικονόμηση ενέργειας και η κατανάλωση πράσινης ενέργειας, προωθώντας με αυτό τον τρόπο την βιώσιμη ανάπτυξη[143]. Μέσω της αύξησης της κατανάλωσης πράσινης ενέργειας η ΕΕ υπολογίζει ότι θα αντικαταστήσει περίπου 20 bcm από τις εισαγωγές ΦΑ[144]. Για να επιτευχθεί αυτό ο αρχικός στόχος της κατανάλωσης πράσινης ενέργειας σε ποσοστό 40% έως το 2023 αυξήθηκε κατά 5 μονάδες με ταυτόχρονη δέσμευση για διπλασιασμό στην δυναμικότητα παραγωγής ηλιακής ενέργειας έως το 2025[145]. Προκειμένου, βέβαια να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις σε έργα PCI. Επίσης, η ΕΕ εκτιμά ότι μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας θα μειωθούν οι ανάγκες για εισαγωγή ΦΑ κατά 14%[146]. Σε αυτό το μήκος κύματος τον Ιούλιο του 2022, και ως αναγκαίο μέτρο επαύξησης της ασφάλειας, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εκτός της Ουγγαρίας συμφώνησαν να μειώσουν την ζήτησή τους σε ΦΑ κατά 15%. Απαραίτητη προϋπόθεση, βέβαια, ήταν η προστασία της προμήθειας των πολιτών, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι η μείωση θα προερχόταν από τον τομέα της βιομηχανίας[147]. Ο τρίτος και τελευταίος πυλώνας αφορά την διαφοροποίηση και την ποικιλομορφία των προμηθευτών ενέργειας της ΕΕ. Έτσι λοιπόν, η ΕΕ με την εισαγωγή ΥΦΑ από άλλους προμηθευτές, όπως οι ΗΠΑ, το Κατάρ, η Αλγερία και το Αζερμπαϊτζάν κατάφερε έως το τέλος του 2022 να αντικαταστήσει 60 bcm Ρωσικού ΦΑ[148]. Ωστόσο προκειμένου το ΥΦΑ να αποτελέσει ρεαλιστική εναλλακτική του Ρωσικού ΦΑ απαιτείται η κατασκευή νέων υποδομών και τερματικών σταθμών για την αποθήκευση και επαναεριοποίησή του.

Ολοκληρώνοντας εντοπίζονται δύο αρνητικά σημεία. Πρώτον χώρες όπως, η Γερμανία, η Αυστρία, η Μεγάλη Βρετανία και η Ολλανδία ανέστειλαν, έστω και προσωρινά, τους περιορισμούς που είχαν προαποφασίσει στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από άνθρακα, σκοπεύοντας ωστόσο να τηρήσουν τις προθεσμίες που έχουν τεθεί για την ολική κατάργησή του από το ενεργειακό τους μείγμα[149]. Η δεύτερη είναι ότι η ανάγκη για ΥΦΑ έφερε την ΕΕ σε ανταγωνισμό με λοιπές αγορές της Ασίας και της

[141] Ibid, 3085
[142] Ibid, 3085
[143] Kuzemko Caroline et al. Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations, 3
[144] Ibid, 3
[145] Ibid, 3
[146] Abettan S. , Hieminga G. Is REPowerEU too focused on renewables as a way to cut Russian gas?
[147] Kuzemko Caroline et al. Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations, 4
[148] Ibid, 4
[149] France 24. Dutch join Germany, Austria, in reverting to coal

Λατινικής Αμερικής με αποτέλεσμα να μείνουν εκατομμύρια άτομα χωρίς πρόσβαση σε ενέργεια και θέρμανση[150].

Ελλάδα: Ο πόλεμος της Ρωσίας με την Ουκρανία αδιαμφισβήτητα επηρέασε και την Ελληνική οικονομία, η οποία μόλις είχε ξεκινήσει να ανακάμπτει από την ύφεση, η οποία είχε προκληθεί από την πανδημία του Covid – 19. Μέχρι το τέλος του 2022 διατήρησε θετικό πρόσημο, ωστόσο οι μεγάλες αυξήσεις των τιμών στον τομέα της ενέργειας δημιούργησαν οικονομική αστάθεια και απείλησαν την ενεργειακή της ασφάλεια[151]. Πριν από τον πόλεμο, οι ενεργειακές απαιτήσεις της χώρας κατά κύριο λόγο καλύπτονται από εισαγωγές ενεργειακών πόρων, όπως πετρέλαιο και ΦΑ, καθώς τα εγχώρια ενεργειακά κοιτάσματα και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας συνεισέφεραν λίγο στο ενεργειακό της μείγμα[152]. Το γεγονός αυτό αυξήθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό μετά το 2013 που η χώρα έλαβε την απόφαση της απολιγνιτοποίησης προκειμένου να συμβαδίσει με τις στρατηγικές και τους στόχους της ΕΕ. Αυτό γίνεται άμεσα αντιληπτό, καθώς σύμφωνα με έρευνα της Eurostat, το 2010 η χώρα εισήγαγε το 68% της ενέργειας που κατανάλωνε, ενώ το ποσοστό αυτό το 2021 είχε αυξηθεί στο 74% λόγω των νέων απαιτήσεων σε ΦΑ[153]. Το 2021 πριν την έναρξη του πολέμου το 41% των εισαγωγών ΦΑ προήλθε από την Ρωσία, ενώ το 47% των συνολικών ενεργειακών της αναγκών καλύφθηκε από εισαγωγές Ρωσικής ενέργειας[154]. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό καθιστώντας την Ελλάδα ως την 5η πιο εξαρτημένη χώρα της ΕΕ από την Ρωσική ενέργεια[155].

Η έναρξη του πολέμου σε συνδυασμό με τις αποφάσεις της ΕΕ για επιβολή κυρώσεων κατά τις Ρωσίας είχε άμεσο αντίκτυπο στην Ελλάδα, όπως και στα υπόλοιπα κράτη της ένωσης. Στις αρχές του 2022, η μεγάλη αύξηση των τιμών στην ενέργεια είχε ως αποτέλεσμα το 34,1% να δυσκολεύεται να εξοφλήσει τους λογαριασμούς ενέργειας, το 19% του Ελληνικού πληθυσμού να μην μπορεί να θερμάνει τις οικείες του και τέλος το 5% να διακόψει την ηλεκτροδότηση των οικειών του[156]. Από τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτό ότι ο πόλεμος δημιούργησε άμεσα προβλήματα στην ενεργειακή ασφάλεια της χώρας, καθώς ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού λόγω των μεγάλων τιμών αποκλείστηκε ή περιόρισε κατά πολύ την κατανάλωση ενέργειας.

Συνεπώς, η Ελλάδα όντας υποχρεωμένη να μειώσει και τελικά να μηδενίσει τις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία, αφενός για να εναρμονιστεί με την πολιτική της ΕΕ και αφετέρου για να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια έπρεπε να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις και να προσδώσει πλουραλισμό στην εφοδιαστική της αλυσίδα. Προκειμένου λοιπόν να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές της, εισάγει ΦΑ από τον αγωγό

[150] Kuzemko Caroline et al. Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations, 5
[151] Panagiotopoulos Panagiotis et al. Navigating the Greek Energy Crisis through a Multidimensional Approach, 1
[152] Ibid, 4
[153] Nakou Georgia, Energy without Russia: The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe, 4
[154] Ibid, 4
[155] Ibid, 4
[156] Panagiotopoulos Panagiotis et al. Navigating the Greek Energy Crisis through a Multidimensional Approach, 2-3

Tanap μέσω της Τουρκίας και από το 2020 και από το Αζερμπαϊτζάν[157], καθώς ο αγωγός SCP (South Caucasus Pipeline) συνδέθηκε με τον Tanap. Η εν λόγω συμφωνία είναι μεγάλης σημασίας, καθώς ο Tanap αποτελεί τον μακρύτερο αγωγό ΦΑ με μήκος 1.811. χλμ και έχει πολύ μεγάλη μεταφορική ικανότητα, καθώς η διάμετρος του φτάνει τις 56 ίντσες καθιστώντας τον ως τον μεγαλύτερο αγωγό στην στη Μ. Ανατολή και Ευρώπη. Μέσω αυτού η χώρα εξασφαλίζει ΦΑ, το οποίο δεν προέρχεται από την Ρωσία και μπορεί ταυτόχρονα να προμηθεύσει μέσω του αγωγού TAP, με τον οποίο συνδέεται ο TANAP στους κήπους του Έβρου, και την υπόλοιπη ΕΕ συμβάλλοντας έμπρακτα στην αύξηση της δικής της ενεργειακής ασφάλειας[158]. Ένα ακόμα σημαντικό έργο, το οποίο θα συμβάλλει στην αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας της Ελλάδας είναι ο διασυνδετήριος αγωγός Ελλάδας – Βουλγαρίας (Interconnecting Pipeline Greece – Bulgaria - IGB). Ο αγωγός έχει έκταση 182 χλμ. Με σημείο έναρξης την Κομοτηνή και καταλήγει στην Στάρα Ζαγόρα της Βουλγαρίας[159]. Ο εν λόγω αγωγός είναι αμφίδρομος και συνδέει τα συστήματα μεταφοράς των εν λόγω χωρών μεταξύ τους αλλά και με τον Tap. Πρόκειται για έναν σημαντικό αγωγό, καθώς έχει ετήσια μεταφορική ικανότητα από 3 έως 5 bcm ΦΑ και θα μεταφέρει ΦΑ από την Κασπία στην Βουλγαρία, αλλά και στις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων[160]. Τέλος, υπάρχει σχετική πρόβλεψη για σύνδεση του αγωγού με τον τερματικό σταθμό ΥΦΑ στην Αλεξανδρούπολη, γεγονός που θα αυξήσει τις μεταφορικές του ικανότητες[161].

Στην νήσο Ρεβυθούσα υπήρχαν δύο δεξαμενές, οι οποίες είχαν εγκατασταθεί και έδιναν την δυνατότητα στην Ελλάδα να εισάγει και να αποθηκεύει ΥΦΑ. Η χωρητικότητα των εν λόγω δεξαμενών ανερχόταν στα 130.000 cb[162]. Οι εν λόγω δεξαμενές χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο για την προμήθεια Ρωσικού ΥΦΑ. Ωστόσο με την έναρξη του πολέμου πραγματοποιήθηκε η αναβάθμιση του τερματικού σταθμού και η τοποθέτηση μια νέας τρίτης δεξαμενής με την νέα χωρητικότητα σε ΥΦΑ να ανέρχεται στα 225.000 cm[163]. Η Ελλάδα προέβη στην ενίσχυση της ανωτέρω υποδομής τον Αύγουστο του 2022 με την προσθήκη μιας νέας τέταρτης πλωτής δεξαμενής. Ουσιαστικά πρόκειται για την ενοικίαση ενός πλοίου, το οποίο θα χρησιμοποιούνταν ως πλωτή δεξαμενή αποθήκευσης[164]. Ωστόσο τον Απρίλιο του 2023 ανακοινώθηκε η αναστολή της λειτουργίας του λόγω υψηλού κόστους. Η εν λόγω υποδομή είναι ιδιαίτερα υψηλής σημασίας, ιδίως αν αναλογιστούμε ότι το ΥΦΑ ως υγρό καταλαμβάνει 600 φορές λιγότερο όγκο από το ΦΑ,

[157] Nakou Georgia, Energy without Russia: The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe, 4
[158] TANAP, https://tanap.com/en/tanap-project
[159] DEPA International Projects, Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας – Βουλγαρίας, https://depa-int.gr/en/greece-bulgaria-igb/
[160] IGI Poseidon, a game changer for Europe's energy security. https://igi-poseidon.com/project/igb-pipeline/
[161] Ibid
[162] ΔΕΠΑ, Ρεβυθούσα. https://www.depa.gr/timeline/se-teliko-stadio-i-ergasies-tou-termatikou-stathmou-apothikefsis-sti-revythousa/
[163] ΔΕΣΦΑ, Εγκατάσταση Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (ΥΦΑ) – Ρεβυθούσα. https://www.desfa.gr/userfiles/pdf/%CE%A5%CE%A6%CE%91/%CE%95%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%CE%A5%CE%A6%CE%91.pdf
[164] Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Η νέα πλωτή δεξαμενή στη Ρεβυθούσα ενισχύει αποφασιστικά την επάρκεια εφοδιασμού της χώρας σε φυσικό αέριο. https://ypen.gov.gr/kostas-skrekas-i-nea-ploti-dexameni-sti-revythousa-enischyei-apofasistika-tin-eparkeia-efodiasmou-tis-choras-se-fysiko-aerio/

που είναι σε αέρια μορφή[165]. Έτσι λοιπόν, η Ελλάδα έχει την δυνατότητα να εισάγει μεγάλες ποσότητες ΥΦΑ, το οποίο προέρχεται κυρίως από τις ΗΠΑ, την Αλγερία και το Κατάρ και εν συνεχεία να εξάγει ποσότητα αυτού προς λοιπά κράτη της ΕΕ[166], προσδίδοντας ακόμα μεγαλύτερο πλουραλισμό στην εφοδιαστική αλυσίδα και συμβάλλοντας στην ανεξαρτητοποίηση από τη Ρωσική ενέργεια.

Νέο σημείο εισόδου ενέργειας για την χώρα αλλά και ολόκληρη την Ν. Ανατολική Ευρώπη αποτελεί ο πλωτός τερματικός σταθμός επαναεριοποίησης ΥΦΑ (Floating Storage Regasification Unit - FSRU) στην Αλεξανδρούπολη. Στην ουσία αποτελεί μια πλωτή μονάδα όπου λαμβάνει χώρα η διαδικασία της παραλαβής και αποθήκευση ΥΦΑ. Στην συνέχεια πραγματοποιείται η επαναεριοποίση του ΥΦΑ, το οποίο με την συνδρομή ενός δικτύου αγωγών διανέμεται στο Εθνικό σύστημα ΦΑ. Μέσω αυτού θα διανέμεται ΦΑ στην Β. Ελλάδα αλλά και στην Ν. Ανατολική Ευρώπη, διευρύνοντας ακόμα περισσότερο τις οδούς του ενεργειακού εφοδιασμού. Η αποθηκευτική του ικανότητα ανέρχεται στα 153.500 cm, ενώ η δυναμικότητα επαναεριοποίησης στα 5.5 bcm ανά έτος[167]. Τέλος, η Ελλάδα σκοπεύει να αναπληρώσει μέρος του Ρωσικού ΦΑ μέσω της αύξησης της συμμετοχής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα της χώρας. Έτσι το 2021 οι ΑΠΕ συμμετείχαν σε ποσοστό 41,48%[168], ενώ το 2023 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε κατά 9,36 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας στο 50,84%[169] .

Σύμφωνα με ανάλυση του Ινστιτούτου ενέργειας της Ν. Ανατολικής Ευρώπης (ΙΕΝΕ) τον Ιανουάριο του 2023 η Ελλάδα κατάφερε να πετύχει την πλήρη ανεξαρτητοποίησή της από το Ρωσικό ΦΑ. Τον εν λόγω μήνα η χώρα παρέλαβε 5,1 bcm ΦΑ από το οποίο το 22% προερχόταν από τον αγωγό Tap, μόλις το 1% από τον Ελληνό – Τουρκικό διασυνδετήριο αγωγό των κήπων, ενώ το υπολειπόμενο 77% προήλθε από εισαγωγές ΥΦΑ στον σταθμό της Ρεβυθούσας[170]. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα μέσω του Σιδηροκάστρου προέβη σε εξαγωγές ΦΑ και ΥΦΑ προς την Βουλγαρία και άλλες Βαλκανικές χώρες. Αντίστοιχη έρευνα του 2022 έδειξε ότι η Ελλάδα εξήγαγε 29,54 bcm ΦΑ προς τις χώρες των Βαλκανίων μέσω του Σιδηροκάστρου και του IGB. Το εν λόγω ποσό αντιστοιχεί στο 34,27% των συνολικών εισαγωγών ΦΑ που πραγματοποίησε η χώρα[171]. Τα ανωτέρω δεδομένα δείχνουν ότι κατόπιν του πολέμου η Ελλάδα όχι μόνο κατάφερε να απεξαρτητοποιηθεί από την Ρωσική ενέργεια, αλλά σταδιακά εξάγει μεγάλες

---

[165] European Commission, Liquefied Natural Gas. https://energy.ec.europa.eu/topics/carbon-management-and-fossil-fuels/liquefied-natural-gas_en

[166] Nakou Georgia, Energy without Russia: The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe, 4

[167] GasTrade, A new energy Gateway to Greece and Southeastern Europe. https://www.gastrade.gr/en/

[168] ΔΑΠΕΕΠ, Ενεργειακό μείγμα 2021. https://www.dapeep.gr/wp-content/uploads/2022/09/%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A0%CE%9F%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F%20%CE%95%CE%9D%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%95%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%9F%20%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%93%CE%9C%CE%91%202021.pdf?_t=1662359066

[169] ΔΑΠΕΕΠ, Ενεργειακό μείγμα 2024. https://www.dapeep.gr/wp-content/uploads/2024/07/%CE%95%CE%9D%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%95%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%9F-%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%93%CE%9C%CE%91-2023.pdf

[170] ΙΕΝΕ, Πλήρη Απεξάρτηση Από τις Εισαγωγές Ρωσικού Φυσικού Αερίου Πέτυχε η Ελλάδα τον Ιανουάριο. https://www.iene.gr/page.asp?pid=5779&lng=1.

[171] Ibid

ποσότητες ενέργειας προς τα Βαλκάνια και την Ν. Ανατολική Ευρώπη, έχοντας έτσι την δυνατότητα να αποτελέσει σημαντικό σημείο εισόδου εναλλακτικών προμηθευτών ενέργειας για την ΕΕ, αλλά και να ενισχύσει τον ρόλο της ως διαμετακομιστικό κόμβο της ΕΕ.

4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.1 Ανασκόπηση

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας και εφαρμόστηκε μια αξιολόγηση της ενεργειακής της ασφάλειας και σταθερότητας με την βοήθεια των δεικτών του μοντέλου APERC. Έτσι λοιπόν, εξετάστηκε το ενεργειακό μείγμα της χώρας, καθώς και η διαθεσιμότητα, προσβασιμότητα, αποδοχή και ανεκτικότητα των ενεργειακών πόρων και κοιτασμάτων, τα οποία εντοπίζονται στο υπέδαφος της Ελληνικής επικράτειας. Με βάση την ανωτέρω ανάλυση εξήχθη το συμπέρασμα ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα ενεργειακά ευάλωτη, καθώς σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τις εισαγωγές ξένης ενέργειας. Ωστόσο η χώρα συμμετέχει σε πολλές πρωτοβουλίες, διακρατικές συμφωνίες και έργα PCI στον τομέα της ενέργειας, προκειμένου να ισοσταθμίσει το ανωτέρω αρνητικό αποτέλεσμα. Εν συνεχεία παρουσιάστηκαν μερικοί από τους κύριους αγωγούς ενέργειας, οι οποίοι ήδη βρίσκονται ή κατασκευάζονται στην Ελλάδα και στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και διαμέσου των οποίων διακινούνται μεγάλες ποσότητες ενέργειας από την Ασία και την Αφρική προς την Ελλάδα και κατ' επέκταση στην Ευρώπη. Η Ελλάδα αυτή την στιγμή αποτελεί την μοναδική ρεαλιστική και οικονομικά προσιτή πηγή εισόδου ΦΑ και ΥΦΑ μέσω αγωγών από την Ασία και Αφρική. Ακολούθως πραγματοποιήθηκε μια ανάλυση των εμπλεκομένων μερών στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, οι ενέργειες των οποίων δύνανται να επηρεάσουν, είτε άμεσα, είτε έμμεσα τις αποφάσεις και την ενεργειακή πολιτική της υπό εξέταση χώρας. Το κεφάλαιο ολοκληρώθηκε με τον αντίκτυπο τον οποίο είχε ο Ρωσο – Ουκρανικός πόλεμος στην οικονομία της Ελλάδας και της ΕΕ, καθώς και στις ενέργειες, στις οποίες προέβησαν προκειμένου να απεξαρτητοποιηθούν από την Ρωσική ενέργεια, στην οποία βασίζονταν σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό. Το εγχείρημα αυτό βάση της ανάλυσης που προηγήθηκε αποτέλεσε μεγάλη πρόκληση, τόσο για την Ελλάδα, όσο και για την ΕΕ. Ωστόσο η υπό εξέταση χώρα όχι μόνο κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να επιτύχει την πλήρη απεξάρτησή της από την Ρωσική ενέργεια, αλλά και να θέσει τις βάσεις προκειμένου να αναδειχτεί σε διαμετακομιστικό κόμβο για τα Βαλκάνια και εν συνεχεία για την υπόλοιπη ΕΕ.

4.2 Συμπεράσματα

Στο άναρχο διεθνές σύστημα τα κράτη αισθάνονται συνεχή ανασφάλεια λόγω των δράσεων των λοιπών κρατών και της έλλειψης μιας κεντρικής αρχής και εξουσίας, η οποία να ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις. Συνεχές μέλημά τους είναι η εξασφάλιση της επιβίωσής τους και των συμφερόντων τους. Οι διακρατικές σχέσεις διέπονται κατά κύριο λόγο από την έννοια του συμφέροντος, ενώ τα περιθώρια για ηθικούς φραγμούς είναι ιδιαίτερα περιορισμένα[172]. Τα κράτη, λοιπόν, στην επιδίωξη τους να επιτύχουν την ασφάλειά τους προσπαθούν συνεχώς να αυξήσουν την ισχύ τους[173]. Η έννοια της ασφάλειας στην σημερινή εποχή έχει διευρυνθεί και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτυπωθεί με τον ίδιο νόημα με αυτό που είχε κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Τότε αφορούσε μόνο τη σκληρή ισχύ και την στρατιωτική δύναμη, ενώ σήμερα σχετίζεται άμεσα με οικονομικά, περιβαλλοντικά και ενεργειακά ζητήματα[174]. Η ασφάλεια, λοιπόν, πλέον περικλείει πολλές πτυχές της οικονομίας και της ενέργειας[175] και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο η ενεργειακή ασφάλεια μιας χώρας θα πρέπει να θεωρείται ως μια ανεξάρτητη και μετρήσιμη μεταβλητή στην εξίσωση την Εθνικής ασφάλειας των κρατών[176].

Μέσα από την ανάλυση, η οποία πραγματοποιήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια διαπιστώθηκε ότι η Ελλάδα είναι μια ενεργειακά ευάλωτη χώρα καθώς δεν διαθέτει ιδιαίτερα μεγάλα ενεργειακά κοιτάσματα προς εκμετάλλευση και εισάγει από ξένους προμηθευτές το 71%[177] της ενέργειας, την οποία καταναλώνει. Η χώρα διαθέτει μεγάλα ενεργειακά αποθέματα λιγνίτη, τα οποία όμως έχουν ιδιαίτερα χαμηλή ενεργειακή απόδοση και μεγάλα ποσοστά ρύπων και συνεπώς αποφάσισε να μην τα χρησιμοποιεί στο ενεργειακό της μείγμα σε μια προσπάθεια να εναρμονιστεί με την πολιτικής της ΕΕ για μείωση του αποτυπώματος του άνθρακά έως το 2030[178]. Εναλλακτική επιλογή αποτελούν τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων, τα οποία έχουν εντοπιστεί σε Ιόνιο Πέλαγος, Αιγαίο και Κρήτη, τα οποία ωστόσο δεν είναι ακόμα εκμεταλλεύσιμα, καθώς πρώτα πρέπει να επιτευχθούν συμφωνίες με τα γειτονικά κράτη της Τουρκίας και Λιβύης για την οριοθέτηση των μεταξύ τους θαλάσσιων ζωνών. Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας, το οποίο αντιμετωπίζει η χώρα, έγινε ιδιαίτερα αισθητό μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, όπου η ΕΕ αποφάσισε να απεξαρτητοποιηθεί από την Ρωσική ενέργεια. Η Ελλάδα έως τότε ήταν η 5η πιο εξαρτημένη χώρα της ΕΕ από την Ρωσική ενέργεια, καθώς κάλυπτε το 47% των αναγκών της από εισαγωγές μέσω της Ρωσίας[179]. Έτσι λοιπόν, η Ελληνική κοινωνία αντιλήφθηκε την σχέση μεταξύ της ενεργειακής και εθνικής ασφάλειας, καθώς με την έναρξη του πολέμου δημιουργήθηκε μεγάλη οικονομική και κοινωνική αναταραχή με αποτέλεσμα ο πληθωρισμός να εκτιναχθεί κατακόρυφα, μεγάλο μέρος του πληθυσμού να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες στην εξόφληση των

[172] Ηρακλείδης, Διεθνείς σχέσεις και διεθνή πολιτική,19
[173] Lewson, International relations,49
[174] Mathews, Redefining Security, 162 - 177
[175] Μπόση , Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας 30-34
[176] Flouros, Roukanas & Sklias, Energy Security and National Security: the case of Israel, 149
[177] Χαροκόπος, Ενεργειακή Διπλωματία, 8-10
[178] Παστία, Ο Γεωπολιτικός Χαρακτήρας του EAST MED και η Συμβολή του στην Ενεργειακή Απεξάρτηση της ΕΕ, 96-97
[179] Nakou Georgia, Energy without Russia: The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe, 4

λογαριασμών ηλεκτροδότησης και ένα μέρος αυτού εν τέλει να αποκλειστεί από την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας[180]. Παρόμοια, βέβαια, ήταν και τα αποτελέσματα και στην ΕΕ, ιδιαίτερα σε χώρες με βαριά βιομηχανία, όπως η Γερμανία, όπου παρατηρήθηκε μείωση του ρυθμού ανάπτυξης και παραγωγής[181]. Η ΕΕ αναγκάστηκε να λάβει έκτακτα μέτρα, όπως υποχρεωτικούς περιορισμούς στην κατανάλωση ενέργειας στον βιομηχανικό τομέα και αναγκαστική εκτροπή του εμπορίου ενέργειας, γεγονότα τα οποία εκτόξευσαν τις τιμές της ενέργειας, δημιούργησαν κοινωνική αναταραχή και απείλησαν την κοινωνική σταθερότητα και ευημερία των πολιτών των Ευρωπαϊκών κρατών[182]. Τέλος, στην ήδη πολύπλοκη εξίσωση της ενεργειακής ασφάλειας και σταθερότητας της Ελλάδας και της ΕΕ προστίθενται και οι ενέργειες των λοιπών εμπλεκομένων μερών της Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής, τα οποία έχουν το καθένα ξεχωριστά τις δικές του «ατζέντες» και πολιτικές – οικονομικές επιδιώξεις, γεγονός το οποίο άλλες φορές είναι εναρμονισμένο και άλλες αντικρουόμενο με τα Ελληνικά – Ευρωπαϊκά συμφέροντα και πολιτικές.

4.3 Προτάσεις

Σύμφωνα με την ανάλυση, η οποία πραγματοποιήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια διαπιστώθηκε ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές ενέργειας. Συνεπώς, η ενεργειακή ασφάλεια της χώρας είναι ιδιαίτερα χαμηλή γεγονός, το οποίο έχει άμεσο αντίκτυπο και στην εθνική της ασφάλεια. Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν ορισμένες προτάσεις, οι οποίες δύνανται να συμβάλλουν στην κατάρτιση μιας ενδεδειγμένης ενεργειακής πολιτικής, η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη της ενεργειακής της ασφάλειας και σταθερότητας.

Τα τελευταία χρόνια η χώρα διατηρεί άριστες σχέσεις με τις ΗΠΑ και την Ρωσία και αμφιταλαντεύεται μεταξύ τους, καθώς εμπλεκόταν σε πολλά σχέδια και των δύο, αδυνατώντας να επιλέξει μια σαφή κατεύθυνση[183]. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια την δαπάνη μεγάλων οικονομικών πόρων και την αδυναμία διαμόρφωσης μιας σαφής εθνικής και εξωτερικής στρατηγικής. Ωστόσο, η συμφωνία της αμοιβαίας αμυντικής συνεργασίας (MDCA) μεταξύ ΗΠΑ και Ελλάδας το 2021, καθώς και η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022 είχαν ως συνέπεια η χώρα να απομακρυνθεί από την Ρωσία και να στραφεί ξεκάθαρα πλέον προς τις ΗΠΑ[184]. Επίσης, μεγάλη τροχοπέδη αποτελεί το γεγονός ότι η Ελλάδα μέχρι πρόσφατα ακολουθούσε μια ασαφή και κατά πολλούς τυχαία ενεργειακή στρατηγική, η οποία αγόταν και φερόταν από την εκάστοτε κυβέρνηση, η οποία αναλάμβανε την διακυβέρνηση της χώρας[185], χωρίς να υπάρχει κάποιος κεντρικός – διαχρονικός σχεδιασμός και όραμα. Ο πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας αποτέλεσε

[180] Panagiotopoulos Panagiotis et al. Navigating the Greek Energy Crisis through a Multidimensional Approach, 2-3
[181] Sun Mingsong et al. The Russia-Ukraine conflict, soaring international energy prices, and implications for global economic policies, 3
[182] Yangyang Chen, et al. Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war, 3085
[183] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 124
[184] Ibid, 124
[185] Ibid, 124

μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία, καθώς αφύπνισε την Ελλάδα και της υπενθύμισε την σημαντικότητα της ενεργειακής ασφάλειας και σταθερότητας, καθώς και την ανάγκη ύπαρξης μια ενιαίας διακομματικής και διαχρονικής ενεργειακής πολιτικής, η οποία θα εξυπηρετεί τα εθνικά και όχι τα κομματικά – πολιτικά συμφέροντα.

Η Ελλάδα με την έναρξη του πολέμου και τις αποφάσεις της ΕΕ για απεξαρτητοποίηση από την Ρωσική ενέργεια αντιλήφθηκε ότι χάρις στην γεωγραφική θέση της και τις ήδη υπάρχουσες ενεργειακές υποδομές της δύναται να διατελέσει καίριο ρόλο στην βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ, καθώς και στην διαφοροποίηση της εφοδιαστικής αλυσίδας στον τομέα αυτό[186]. Ωστόσο για να το επιτύχει θα πρέπει να θέσει ως αδιαμφισβήτητο στόχο στην ενεργειακή της πολιτική την μείωση της εξάρτησής της από εισαγωγές ενέργειας από ξένα κράτη[187], καθώς αποτελεί μια από τις πιο εξαρτημένες χώρες στην ΕΕ, όσο αφορά τις εισαγωγές ενέργειας[188].

Η Ελλάδα σήμερα έχει καταφέρει σε μεγάλο βαθμό να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια. Αρχικά το 2023 κατάφερε να απεξαρτητοποιηθεί πλήρως από την Ρωσική ενέργεια[189]. Μέσω των ήδη υπαρχόντων ενεργειακών υποδομών, όπως είναι ο TAP, ο TANAP, ο σταθμός ΥΦΑ στην νήσο Ρεβυθούσα και ο FSRU στη Αλεξανδρούπολη κατάφερε, αφενός σε μεγάλο βαθμό να αυξήσει σημαντικά την ασφάλεια και διαφοροποίηση στον εφοδιασμό της και κατ' επέκταση την ενεργειακή της ασφάλεια[190], αφετέρου οι εισαγωγές ΥΦΑ οδηγούν στην εμφάνιση μιας παγκόσμιας αγοράς ενέργειας, η οποία μειώνει τους γεωγραφικούς περιορισμούς και συμβάλλει εμπράκτως στην ενεργειακή ασφάλεια και σταθερότητα της χώρας[191]. Οι εν λόγω εγκαταστάσεις ΥΦΑ παρέχουν ένα μεγάλο στρατηγικό πλεονέκτημα στον ενεργειακό σχεδιασμό της χώρας, καθώς σε περιόδους κρίσης έχουν την δυναμική να τροφοδοτήσουν την Ελλάδα και τις γειτονικές Βαλκανικές χώρες με μεγάλες ποσότητες ΥΦΑ, γεγονός το οποίο ενισχύει τον ρόλο της ως σημείο εισόδου ενέργειας και αυξάνει τον διαμετακομιστικό της χαρακτήρα[192]. Συνεπώς, η συνέχιση και η αύξηση της διαφοροποίησης στην εφοδιαστική αλυσίδα ενέργειας θα πρέπει να αποτελούν πρωταρχικό μέλημα για την ενεργειακή πολιτικής της χώρας.

Ο δεύτερος άξονας στον οποίο θα πρέπει να βασιστεί η ενεργειακή στρατηγική της Ελλάδας είναι η επίτευξη διακρατικών συμφωνιών με έτερα κράτη της Μεσογείου και η συμμετοχή της σε έργα PCI, τα οποία συμβάλλουν στην αύξηση της ενεργειακής της ασφάλειας. Τέτοια έργα είναι ο ήδη υπάρχων αγωγός IGB, ο οποίος συνδέει τα συστήματα Ελλάδας και Βουλγαρίας με αμφίδρομη ροή με αποτέλεσμα, τόσο η Βουλγαρία, όσο και οι γειτονικές Βαλκανικές χώρες να εφοδιάζονται με ΦΑ από την Κασπία[193]. Οι

[186] IENE, Energy Security in Greece and SE Europe in View of Rising Geopolitical Tensions, 11
[187] Ibid,11 - 12
[188] Ibid, 12
[189] IENE, Πλήρη Απεξάρτηση Από τις Εισαγωγές Ρωσικού Φυσικού Αερίου Πέτυχε η Ελλάδα τον Ιανουάριο. https://www.iene.gr/page.asp?pid=5779&lng=1.
[190]Rodríguez-Fernández Laura, Belén Fernández Carvajal Ana, Fernández de Tejada Victoria. Improving the concept of energy security in an energy transition environment: Application to the gas sector in the European Union, 6
[191] Ibid, 6
[192] IENE, Η ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας και προτάσεις για την βελτίωση της, 97
[193] IGI Poseidon, a game changer for Europe's energy security. https://igi-poseidon.com/project/igb-pipeline/

στρατηγικές συμφωνίες και συμμαχίες στην εξωτερική πολιτική διαδραματίζουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Έτσι η Ελλάδα θα πρέπει να επιδιώξει την πιο στενή συνεργασία με χώρες όπως η Κύπρος, το Ισραήλ και η Αίγυπτος. Ο πόλεμος στην Ουκρανία αποτέλεσε μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την πιο στενή συνεργασία μεταξύ των ανωτέρω κρατών και αποδεικνύει περίτρανα ότι ο τομέας της ενέργειας πρέπει να αποτελέσει πεδίο συνεργασίας στην γεωπολιτική και όχι αφορμή για συγκρούσεις και διαφωνίες[194]. Η Ελλάδα, λοιπόν, συμμετέχει σε έργα PCI, τα οποία βρίσκονται ακόμα σε εξέλιξη, όπως είναι ο αγωγός East Med, οι δια συνδετήριοι αγωγοί EuroAsia και EuroAfrica, τα οποία με την ολοκλήρωση τους θα βελτιώσουν σε μεγάλο βαθμό την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας, αλλά θα έχουν και μεγάλο αντίκτυπο στην συνολική αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ[195].

Ένας από τους κύριους στόχους στην ενεργειακή πολιτική της χώρας θα πρέπει να είναι η μείωση των εισαγωγών ενέργειας από ξένα κράτη προκειμένου να αυξήσει τον βαθμό της αυτονομίας της και να μειώσει την εξάρτηση της από την ξένη ενέργεια. Προκειμένου να το επιτύχει αυτό πρέπει να επικεντρωθεί στην αύξηση της συμμετοχής των εγχώριων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό της μείγμα[196] δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις ΑΠΕ, στη χρήση υδρογονανθράκων και κυρίως ΦΑ αλλά και στην βελτίωση των ενεργειακών αποδόσεων των ηλεκτροπαραγωγικών της μονάδων, όπως και του συστήματος μεταφοράς ενέργειας προκειμένου να μειωθούν οι όποιες απώλειες συντελούνται στο ελάχιστο δυνατό[197]. Ταυτόχρονα στην προσπάθεια επίτευξης των ανωτέρω δύναται να αξιοποιηθούν εν μέρει τα αποθέματα λιγνίτη, τα οποία βρίσκονται στο Ελληνικό υπέδαφος, χωρίς όμως να λησμονούνται οι δεσμεύσεις, οι οποίες έχουν τεθεί για το 2030. Όσον αφορά την χρήση των ΑΠΕ στο μείγμα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, η χώρα βρίσκεται ήδη σε πολύ καλό επίπεδο, καθώς τον Οκτώβριο του 2024 βρισκόταν στην 7η θέση παγκοσμίως. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, εάν αναλογιστούμε την μορφολογία και το κλίμα της χώρας προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος, ο οποίος έχει τεθεί για συμμετοχή των ΑΠΕ σε ποσοστό 80% στο μείγμα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας έως το 2030[198]. Ο εν λόγω στόχος θα επιτευχθεί με τις περαιτέρω επενδύσεις της χώρας στον ταχύτατα αναπτυσσόμενο κλάδο των ΑΠΕ, καθώς και με την ολοκλήρωση των ηλεκτρικών διασυνδέσεων Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ και Ελλάδας – Αιγύπτου μέσω των οποίων θα διαμοιράζεται πράσινη ενέργεια μεταξύ των τεσσάρων κρατών συμβάλλοντας ενεργά στην επίτευξη των τεθέντων στόχων. Όσον αφορά την εκμετάλλευση των υπαρχόντων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, η χώρα πρέπει να επισπεύσει την ολοκλήρωση των ερευνών της σε Ιόνιο, Αιγαίο και Κρήτη και στην συνέχεια να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες καθορισμού των θαλάσσιων ζωνών με τα γειτονικά κράτη με βάσει τους κανόνες του δικαίου της θάλασσας, ώστε αυτά να καταστούν άμεσα εκμεταλλεύσιμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα όχι μόνο θα θέσει στέρεες βάσεις για την πολυπόθητη επίτευξη της ενεργειακής της ασφάλειας, αλλά και

[194] Flouros, Energy security in the East Mediterranean Region, 158
[195] Al-Saidi Mohammad, White knight or partner of choice? The Ukraine war and the role of the Middle East in the energy security of Europe, 8
[196] IENE, Energy Security in Greece and SE Europe in View of Rising Geopolitical Tensions, 12
[197] Ibid, 12
[198] Ελληνική Δημοκρατία: Υπουργείο Εξωτερικών, Ενεργειακή Διπλωματία: Διεθνή και περιφερειακά δίκτυα ενέργειας. https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/oikonomiki-diplomatia/energeiaki-diplomatia/

μέσω των ήδη διαθέσιμων υποδομών της θα καταφέρει να εξάγει μεγάλες ποσότητες ΦΑ προς ολόκληρη την ΕΕ ενισχύοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό και την οικονομίας της.

Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής η χώρα θα πρέπει να συνεχίσει να έχει ενεργό και πρωταγωνιστικό ρόλο. Οι συμφωνίες στο τομέα της ενέργειας, καθώς και η συμμετοχή της χώρας στην συμφωνία «3+1» και στο EMGF έχουν βελτιστοποιήσει τις σχέσεις με τις χώρες της Κύπρου, Αιγύπτου και Ισραήλ. Επίσης, το συμβούλιο συνεργασίας Ελλάδας και Σαουδικής Αραβίας, το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 13 Ιανουαρίου 2025 μπορεί να έχει πολλά οφέλη για την χώρας μας, καθώς η Σαουδική Αραβία έχει πολύ ισχυρή οικονομία και ταυτόχρονα κατέχει ηγετικό ρόλο στον Μουσουλμανικό κόσμο[199]. Οι εν λόγω συμφωνίες προάγουν την συνεργασία, την ασφάλεια και την σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Έχουν δε ιδιαίτερη σημασία, αν αναλογιστεί κανείς ότι η Αίγυπτος και η Σαουδική Αραβία κατέχουν εξέχουσες θέσεις στον Αραβικό κόσμο και καμία από τις δύο δεν βλέπει με θετικό πρόσημο την αναθεωρητική στάση της Τουρκίας και τις προσπάθειές της να αναδειχθεί ως ηγέτιδα δύναμη στην Μουσουλμανική κοινότητα.

Ολοκληρώνοντας, η Ελλάδα θα πρέπει να διαμορφώσει μια σταθερή και μακροχρόνια ενεργειακή πολιτική, η οποία δεν θα αλλάζει συνεχώς με την εναλλαγή της εκάστοτε κυβέρνησης. Αυτό είναι εφικτό μόνο με την σύσταση μιας διακομματικής επιτροπής, η οποία θα είναι επιφορτισμένη με την σχεδίαση και υλοποίηση αυτής της πολιτικής. Εν συνεχεία, θα πρέπει να επικεντρωθεί στην ολοκλήρωση των εν εξελίξει έργων PCI, στα οποία συμμετέχει και στην ανεύρεση νέων, τα οποία θα συμβάλλουν στην περαιτέρω βελτίωση της ενεργειακής της ασφάλειας. Στο εσωτερικό της περιβάλλον οφείλει να μειώσει στο μέγιστο βαθμό τα αδύναμα σημεία της ενεργειακής της σχεδίασης, όπως είναι ο μεγάλος βαθμός εξάρτησης από ξένη ενέργεια και η χρήση λιγνίτη και να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τα ισχυρά της στοιχεία, όπως είναι οι ΑΠΕ και οι υδρογονάνθρακες σε Αιγαίο, Ιόνιο και Κρήτη. Στο εξωτερικό της περιβάλλον πρέπει να εκμεταλλευτεί όλες τις διαθέσιμες ευκαιρίες, όπως είναι η Κύπρος και το Ισραήλ, τα οποία είναι γεωγραφικά απομονωμένα, αλλά και η Αίγυπτος με την Σαουδική Αραβία, οι οποίες έχουν μεγάλα αποθέματα ενέργειας και αναζητούν συνεργασία και επενδύσεις με την ΕΕ, ενώ πρέπει σε κάθε περίπτωση να μετριάσει και να εξουδετερώσει τις απειλές από τυχών εξωτερικούς δρώντες, οι οποίοι προσπαθούν να υπονομεύσουν τα συμφέροντα της χώρας και να αναδειχθούν οι ίδιοι σε περιφερειακούς δρώντες. Το ζητούμενο είναι η Ελλάδα να επιτύχει τα ανωτέρω και να μπορέσει να «διαβάσει» σωστά τις εξελίξεις που συντελούνται σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και τότε όχι μόνο θα είναι σε θέση να εξασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια, αλλά θα ενισχύσει και τον στρατηγικό της ρόλο, καθώς θα εξελιχθεί σε πυλώνα σταθερότητας και ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή και θα αναδειχθεί ως ενεργειακός κόμβος της Νοτιοανατολικής Ευρώπης[200].

[199] CNN Greece, Συμμαχίες με Αίγυπτο και Σαουδική Αραβία ενεργοποιεί η Αθήνα μπροστά στο ενδεχόμενο Τουρκό – Συριακής ΑΟΖ. https://www.cnn.gr/politiki/story/456886/symmaxies-me-aigypto-kai-s-aravia-energopoiei-i-athina-brosta-sto-endexomeno-tourko-syriakis-aoz

[200] IENE, Energy Security in Greece and SE Europe in View of Rising Geopolitical Tensions, 14

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Γκόφας Α., & Τζιφάκης Ν. Θεωρητικές προβολές στην διεθνή πολιτική: Η Σινό-Αμερικάνικη πρόκληση. Πεδίο, 2017.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΑΠΕ ΚΑΙ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (ΔΑΠΕΕΠ). Ενεργειακό Μείγμα Παραγωγής 2023, Πειραιάς, 2023. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ-ΜΕΙΓΜΑ-2023.pdf) (Τελευταία πρόσβαση 04 Δεκ 2024).

Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων και Ενεργειακών Πόρων (ΕΔΕΥΕΠ), 2024. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: Έργα έρευνας και παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ελλάδα υπό εξερεύνηση) (Τελευταία πρόσβαση 03 Δεκ 2024).

Ηρακλείδης Α. Διεθνείς σχέσεις και διεθνή πολιτική. Ελληνικά ακαδημαϊκά ηλεκτρονικά συγγράμματα και βοηθήματα, 2015. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: www.kallipos.gr) (Τελευταία πρόσβαση 23 Οκτ 2024).

ΙΕΝΕ. Η ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας και προτάσεις για την βελτίωση της (Μελέτη 51), Ινστιτούτο Ενέργειας ΝΑ Ευρώπης, 2018. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: https://www.iene.gr/) (Τελευταία πρόσβαση 1 Νοε 2024).

Καλογιάννης Δ. Ανακαλύψεις Φυσικού Αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο - Η πολιτική εκμετάλλευσής τους από το Ισραήλ. Μεταπτυχιακή εργασία Ρόδος : Τμήμα ΜεσογειακώνΣπουδών,2021. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο : http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.26316.74881) (Τελευταία πρόσβαση 13 Δεκ 2024).

Κατοίκα Ε. Η πολιτική του Ισραήλ της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων : οι εσωτερικές παράμετροι. Μεταπτυχιακή εργασία Ρόδος: Τμήμα μεσογειακών σπουδών, 2017. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο : https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/17326) (Τελευταία πρόσβαση: 01 Δεκ 2024).

Κατσουλάκου Ε. Αμερικανική υψηλή στρατηγική 1945-2008. Συνέχεια ή αλλαγή. Μεταπτυχιακή εργασία ΠΑ.ΠΕΙ, 2010. (Ηλεκτρονικά Προσβάσιμη:

https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/3489) (Τελευταία πρόσβαση 01 Νοεμβρίου 2024).

Κουσκουβέλης Ι. Η. Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Ποιότητα, 2007.

Κουσκουβέλης Η. Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη. Πολιτεία, 2015.

Μάζης Ιωάννης, Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία. Λιβάνη, 2008.

Μπόση Μ. Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας. Ποιότητα, 2018.

Παστία Μ. Ο Γεωπολιτικός Χαρακτήρας του EAST MED και η Συμβολή του στην Ενεργειακή Απεξάρτηση της ΕΕ. Μεταπτυχιακή εργασία, Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2019.
(Ηλεκτρονικά προσβάσιμη : https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/handle/123456789/50792)
(Τελευταία πρόσβαση 04 Δεκ 2024).

Πρεσβεία της Ελλάδας Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων. Στοιχεία του Αιγυπτιακού Κλάδου Ενέργειας, Προοπτικές Δραστηριοποίησης για Ελληνικές Επιχειρήσεις», 2020. (Ηλεκτρονικά Προσβάσιμο: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (2020) eg.pdf (mfa.gr)) (Τελευταία πρόσβαση 27 Νοε 24).

Σκουρέλλος, Ν. Η Ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολισμού. Μεταπτυχιακή εργασία Θες/νίκη: Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών, 2015.
(Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/17081)\ (Τελευταία πρόσβαση: 25 Νοε 2024).

Τσακίρης Θ. Ενεργειακή ασφάλεια και διεθνής πολιτική η γεωπολιτική του Μαύρου Χρυσού από την ανακάλυψη του πετρελαίου στη Μέση Ανατολή έως τη Σχιστολιθική Επανάσταση (1908-2018). Παπαζήση, 2018.

Χαροκόπος Μ. 2020. Ενεργειακή Διπλωματία. Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης, 2020. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο : Microsoft Word - Ενεργειακή_Διπλωματία.doc (ekdd.gr) (Τελευταία πρόσβαση: 04 Δεκ 24).

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Al-Saidi Mohammad. White knight or partner of choice? The Ukraine war and the role of the Middle East in the energy security of Europe. Energy Strategy Reviews, Volume 49, September 2023. (Available through: https://doi.org/10.1016/j.esr.2023.101116.) (Accessed 12 January 2025).

Cingoli, J. The New Energy Resources in the Centre – East Mediterranean: Potential Current and Future Geo – Strategic Consequences. Instituto Affari Internazionali, 2016.

Dergisi, T & Yıl, & Dursun, M. 2008. Relationships between destination management organizations and destination stakeholders a research in regions of marmara, aegean and mediterranean in turkey. Journal of Commerce & Tourism Education Faculty, [e- journal]. pp: 87-101. (Available through http://hdl.handle.net/20.500.11787/5002) (Accessed 6 July 2024).

Envarbik M. Fazelianov. The Energy Crisis in Europe and Russian Gas Supplies. *Her. Russ. Acad. Sci.* **92** (Suppl 9), S902–S907 (2022). (Available through: https://doi.org/10.1134/S1019331622150035) (Accessed 14 December 2024).

Fahmy, H. Will the light stay on in Egypt? Middle East Institute, 2020. (Available through: https://www.mei.edu/publications/will-lights-stay-egypt)

(Accessed 28 November 2024).

Flouros, F. The Energy Security in Europe. In: Energy Security in the Eastern Mediterranean Region. (e-book) Palgrave Macmillan: Cham, 2022. (Available through: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-09603-7_3#citeas) (Accessed 1 November 2024).

Flouros F, Roukanas S & Sklias P. Energy Security and National Security: The case of Israel in The Political Economy of Development in Southeastern Europe (Ed). Springer, 2018. (Available through: https://doi.org/10.1007/978-3-319-93452-5) (Accessed 3 November 2024).

Flouros F. Literature review in : Sklias P., Roukanas S. & Flouros F (Ed). The Political Economy of National and Energy Secutity. Nova Science Publishers. pp. 56-74, 2019.

Gouarderes F. Energy Policy: General principles. Fact Sheets on the European Union, European Parliament, 2018. (Available through : http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/68/energy-policy-general-principles) (Accessed 03 December 2024).

Homer-Dixon, Thomas F. The Upside of Down: Catastrophe, Creativity and the Renewal of Civilization, 2006. (Available through: The Upside of Down: Catastrophe, Creativity, and the Renewal of Civilization - Thomas Homer-Dixon - Google Books)

(Accessed 4 November 2024).

IENE. Energy Security in Greece and SE Europe in View of Rising Geopolitical Tensions. Monthly Analysis, No 398, November 2023. (Available through: https://www.iene.eu/articlefiles/inline/monthly%20analysis%20no%20398%20(november%202023).pdf) (Accessed 5 January 2025).

İsmail Demirel. The Sufficiency of Deep Hydrocarbons in the South Caspian Region for Turkey and European Union. Hacettepe Journal of Biology and Chemistry, 3, 2018 (Available through: DOI:10.15671/HJBC.2018.250) (Accessed 15 January 2025).

Jayakumar Lydia, Chambers Hana, Singh Siddharth. India and the International Energy Agency in Xavier Constantino & Nachiappan Karthik. Tracks to India's Global Climate Strategy Transition (Ed). Center for Social and Economic Progress, October 2023. (Available through: https://csep.org/wp-content/uploads/2023/10/Tracks-to-transition.pdf#page=45) (Accessed 18 November 2024).

Kaveshnikov, N. (2015). The issue of energy security in relations between Russia and the European Union. European Security, 19(4), 585–605. (Available through: https://doi.org/10.1080/09662839.2010.531707) (Accessed 4 November 2024).

Koukakis, G., 2022. The trilateral partnership between Greece, Cyprus & Israel: Background, recent developments and future considerations regarding the security environment in the Eastern Mediterranean [pdf].Athens: Mast Med 22 Conference. (Available through http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.24533.29927) (Accessed 5 December 2024).

Kuzemko Caroline, Blondeel Mathieu, Dupont Claire, Brisbois Marie Claire. Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations. Energy Research & Social Science, Volume 93, 2022, 1-8, ISSN 2214-6296. (Available through: https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102842) (Accessed 15 December 2024)

Kuzemco, C. (2014). Ideas, power and change: Explaining EU-Russia energy relations. Journal of European Public Policy, 21(1), 58–75. (Available through: https://doi.org/10.1080/13501763.2013.835062) (Accessed 6 November 2024).

Krishna-Hensel S. F. Introduction. In S. F. Krishna-Hensel (Ed.). New security frontiers: Critical energy and the resource challenge. Ashgate Publishing Ltd, 2012.

Lewson S. International relations. Polity, 2017.

Lianbiao Cui. The European energy crisis of 2022 in the context of increasing sanctions pressure on the russian federation: Analysis of economic losses and scenarios. European Chronicle, vol. 7, No 3, 2022, 19- 29. (Available through: https://www.semanticscholar.org/paper/The-European-energy-crisis-of-2022-in-the-context-Cui/3dd89ba3ad10c809483bfc6fea8169331d5420db) (Accessed 15 December 2024).

Mazis I., & Sotiropoulos, I. P. The role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of Greek-Israeli relations. Regional Science Inquiry, Vol. VIII (2), 2016.

Maris G., Flouros F., & Galariotis, I. (2022) The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey's Strategies as a Rising Power, Journal of Balkan and Near Eastern Studies [e-journal] 24(5), 795-814. (Available through: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19448953.2022.2037962)
(Accessed 25 November 2024).

Matalucci, S. East Med Gas Forum:fuels energy diplomacy in troubled region, 2020. (Available through: https://www.dw.com/en/eastmed-gas-forum-fuels-energy-diplomacy-in-troubled-region/a-55206641) (Accessed 28 November 2024).

Mathews Tuchman Jessica. Redefining Security, Foreign Affairs, Vol. 62 (2), Spring, 1989.

Mehling H. What is energy, and why it is conserved? A review, analysis, and suggested explanation and definition, 2017. (Available through : (PDF) What is energy, and why is it conserved? A review, analysis, and suggested explanation and definition) (Accessed 1 November 2024).

Molchanov, M. Energy security and the revival of geopolitics: The Russian case. In S. F. Krishna-Hensel (Ed.), New security frontiers: Critical energy and the resource challenge. Ashgate Publishing Ltd, 2012.

Molloy S. The hidden history of realism: A genealogy of power politics. Palgrave Macmillan, 2006.

Morgenthau J Hans. Politics Among Nations, the Struggle for Power and Peace. Alfred A. Knopf, 1960.

Nakou Georgia, Energy without Russia: The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe. Europa, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2023. (Available through : https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20476.pdf) (Accessed 16 December 2024).

Nikit Abhyankar, Priyanka Mohanty, Shruti Deorah, Nihan Karali, Umed Paliwal, Jessica Kersey, Amol Phadke. India's path towards energy independence and a clean future: Harnessing india's renewable edge for cost-effective energy independence by 2047. The Electricity Journal, Volume 36, Issue 5, 2023,ISSN 1040-6190, (Available through https://doi.org/10.1016/j.tej.2023.107273.) (Accessed 18 December 2024).

Nye Joseph. The future of power. Public Affairs, 2011.

Panagiotopoulos Panagiotis P., and Spyros A. Roukanas. 2024. Navigating the Greek Energy Crisis through a Multidimensional Approach: A Review Article. *Energies* 17, no. 16: 3915. (Available through : https://doi.org/10.3390/en17163915) (Accessed 16 December 2024).

Prashant Agarwal, Sanjay Kumar. Sinews of India's Internal Security in 21st Century. Smt Neelam Batra, 2018. (Available through : https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/57953992/Sinews_of_India_s_Internal_Security_in_21st_Century__18_December_2017_-libre.pdf?1544343347=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DSinews_of_Indias_Internal_Security_in_21.pdf&Expires=1734518998&Signature=HIGUiLaYc20xrJImVqfpiCApxaXb3IPM87Uml9idtqS4cym9w-4Dpse5gTKst1bZQek7NDqPy1YSxnI170wgs-SMnBJL9Na7wKF9iSkSK9O~~~AQl9JoxBzgZIRwcJIgfgmr~pfwNdHVhf6Xm~M8vplFXvOXIqa3uaJTzJCuI4kqkTYQm~63mk1TXFedOkEU6MtK1KbphXCTb6mYnaenKCni7GxJTEeTipoyKGe2CPv0EtX7co3NDw56BMNHtXMIQDnHvCRR2NeUs-wsODPaAi9fLyc6UVY6j~mHBO8XHEeAjUVsam63Q1kAHiC0JuWuI3JpeKIZIJZlMpl40-qn5A__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA#page=183) (Accessed 18 December 2024).

Rodríguez-Fernández Laura, Belén Fernández Carvajal Ana, Fernández de Tejada Victoria. Improving the concept of energy security in an energy transition environment: Application to the gas sector in the European Union. The Extractive Industries and Society, Volume 9, 2022. (Available through :https://doi.org/10.1016/j.exis.2022.101045) (Accessed 12 January 2025).

Salem P. The Biden Administration and the Mediterranean: Interests and Policies in Overall Strategy, 2022. (Available through : https://www.iemed.org/publication/the-

biden-administration-and-the-mediterranean-interests-and-policies-in-search-of-an-overall-strategy/) (Accessed 02 December 2024).

Sanger D. E., & Broad W.J. Erdogan's ambitions go beyond Syria: He says he wants nuclear weapons. The New York Times ,2019.

Saviolakis Panagiotis & Pazarzi Georgia. Transportation of Energy Resources in the Middle East and Central Asia. International Journal of Energy Economics and Policy, 3, 2023, 127-139. (Available through : https://www.researchgate.net/publication/282707885) (Accessed 15 January 2025).

Sartori N.,& Colantoni L. Paceviciute, I. Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediterranean. Istituto Affari Internazionali (IAI), 2016.

Smith S. M., Dunne T., & Kurki M. (Eds.). International Relations Theories: discipline and diversity. Oxford University Press, 2010.

Sun Mingsong, Cao Xinyuan, Liu Xuan, Cao Tingting, Zhu Qirong. The Russia-Ukraine conflict, soaring international energy prices, and implications for global economic policies. Heliyon, Volume 10, Issue 16, 2024, 1-22. (Available through : https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e34712) (Accessed 14 December 2024).

The White House. FACT SHEET: Memorandum of Understanding Reached with Israel, 2016. (Available through : https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel) (Accessed 02 December 2024).

Tonchev P., & Davarinou, P. Chinese investment in Greece and the Big Picture of Sino-Greek relations. Institute of International Economic Relations, 2017. (Available through : https://idos.gr/wp-ontent/uploads/2017/12/Chinese-Investment-in-Greece_4-12-2017.pdf. (Accessed 03 December 2024).

Tzogopoulos N. Greece, China and the 17+ 1 Initiative. Policy, 2020. (Available through : https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/11/Tzogopoulos-45-final.pdf.) (Accessed 03 December 2024)

U.S. 116th Congress. S.1102-Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019, 2019. (Available through : https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1102/text/is) (Accessed 02 December 2024).

Walt, S. M. (1991). The renaissance of security studies. International Studies Quarterly, 35(2), 211–239.(Available through : https://doi.org/10.2307/2600471) (Accessed 02 December 2024).

Wigen E. Pipe Dreams or Dream Pipe? Turkey's hopes of becoming an energy hub. The Middle East Journal, 2012.

Winrow G. Turkey and Russia: The importance of energy ties. Insight Turkey,2017.

Yangyang Chen, Jiexin Jiang, Lei Wang, Ruisong Wang. Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war. Energy Reports, Volume 9, 2023, 3082-3095, ISSN 2352-4847, (Available through : https://doi.org/10.1016/j.egyr.2023.01.124.) (Accessed 14 December 2024).

Zemenides E., & Harris D. Cyprus, Greece, Israel alliance serves US interests, 2019. (Available through : https://rieas.gr/researchareas/global-issues/greek-israel-studies/3103-cyprus-greece-israel-alliance-serves-u-s-interests) (Accessed 02 December 2024).

Πηγές από το Διαδίκτυο

Ξενόγλωσσες:

Abettan S. , Hieminga G. Is REPowerEU too focused on renewables as a way to cut Russian gas? Think Economic & Financial Analysis, 10 March 2022. (Available through : https://think.ing.com/articles/is-repowereu-too-focused-on-renewables-as-a-way-to-cut-out-russian-gas) (Accessed 15 December 2024).

Center for Strategic & International Studies, Hay'at Tahrir al – Sham (HTS), TNT Terrorism Backgrounder. (Available through :Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) | Τρομοκρατία Backgrounders | CSIS) (Accessed 30 December 2024).

DEPA International Projects, 2022. Διασυνδετήριος Αγωγός Eastern Mediterranean Pipeline (EastMed). (Available at: https://depa-int.gr/eastern-mediterranean_pipeline/) (Accessed 5 December 2024).

DEPA International Projects, Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας – Βουλγαρίας, (Available at: https://depa-int.gr/en/greece-bulgaria-igb/) (Accessed 16 December 2024)

European Commission, Ending energy isolation - Project of Common Interest "EuroAsia Interconnector. (Available at: https://commission.europa.eu/projects/ending-energy-isolation-project-common-interest-euroasia-interconnector_en) (Accessed 5 December 2024).

European Commission, Liquefied Natural Gas. (Available through : https://energy.ec.europa.eu/topics/carbon-management-and-fossil-fuels/liquefied-natural-gas_en) (Accessed 17 December 2024).

European Commission, 2022. Liquefied natural gas. (Available at: https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/liquefied-natural-gas_en) (Accessed 5 December 2024).

EuroAfrica Interconnector, EuroAfrica at a glance. (Available at: https://www.euroafrica-interconnector.com/at-glance/) (Accessed 5 December 2024).

France 24. Dutch join Germany, Austria, in reverting to coal. 20th June 2022. (Available through : https://www.france24.com/en/live-news/20220620-dutch-join-germany-austria-in-reverting-to-coal) (Accessed 15 December 2024).

France 24. Trump calls rebel victory in Syria “unfriendly takeover” by Turkey. 16th December 2024. (Available through :Trump calls rebel victory in Syria 'unfriendly takeover' by Turkey) (Accessed 30 December 2024).

GasTrade, A new energy Gateway to Greece and Southeastern Europe. (Available at: https://www.gastrade.gr/en/) (Accessed 17 December 2024)

IEA. Energy Security, 2024 (Available through: https://www.iea.org/topics/energy-security#featured-analysis) (Accessed 4 November 2024).

IGI Poseidon, a game changer for Europe's energy security. (Available at: https://igi-poseidon.com/project/igb-pipeline/) (Accessed 17 December 2024)

Ministry Of External Affairs, Government of India. India – Greece Joint Satement, February 22, 2024 (Available at: https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/37656/IndiaGreece_Joint_Statement) (Accessed 18 December 2024).

State of Israel MFA. Israel and Greek Ministries of Defense sign expansive agreement,2021. (Available through : https://www.gov.il/en/departments/news/israel-and-greek-ministries-of defense-sign-expansive-agreement-18-april-2021)
(Accessed 01 December 2024).

State of Israel MFA. Israel-US sign Joint Declaration on Strategic Partnership,2022. (Available through : https://www.gov.il/en/departments/news/israel-us-sign-joint-declaration-on strategic-partnership-14-jul-2022)
(Accessed 04 December 2024).

The Opec Fund for International Development. (Available at : https://opecfund.org/operations/list/energy-supply-line-project) (Accessed 5 December 2024).

TANAP., 2022. TANAP Project. (Available at: https://www.tanap.com/en/tanap-project) (Accessed 5 December 2024).

TAP., 2018. TAP at a glance. (Available at: https://www.tap-ag.gr/nhea/nhea-eidheseis/oloklerhotheke-e-shundese-ton-agoghon-tap-kai-tanap) (Accessed 5 December 2024).

U.S. Department of State. U.S. Relations With Israel, 2021. (Available through : https://www.state.gov/u-s-relations-with-israel) (Accessed 02 December 2024).

U.S. Embassy in Greece. Statement on East Med Energy Cooperation, 2022. (Available through : https://gr.usembassy.gov/statement-on-east-med-energy-cooperation)
(Accessed 02 December 2024).

Ελληνικές:

ΔΑΠΕΕΠ, Ενεργειακό μείγμα 2021. (Available at: https://www.dapeep.gr/wp-content/uploads/2022/09/%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A0%CE%9F%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F%20%CE%95%CE%9D%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%95%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%9F%20%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%93%CE%9C%CE%91%202021.pdf?_t=1662359066)) (Accessed 17 December 2024)

ΔΑΠΕΕΠ, Ενεργειακό μείγμα 2024. (Available at: https://www.dapeep.gr/wp-content/uploads/2024/07/%CE%95%CE%9D%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%95%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%9F-%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%93%CE%9C%CE%91-2023.pdf)) (Accessed 17 December 2024)

ΔΕΠΑ, Ρεβυθούσα. (Available at: https://www.depa.gr/timeline/se-teliko-stadio-i-ergasies-tou-termatikou-stathmou-apothikefsis-sti-revythousa/)(Accessed 17 December 2024)

ΔΕΣΦΑ, Εγκατάσταση Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (ΥΦΑ) – Ρεβυθούσα. (Available at:https://www.desfa.gr/userfiles/pdf/%CE%A5%CE%A6%CE%91/%CE%95%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%CE%A5%CE%A6%CE%91.pdf) (Accessed 17 December 2024)

Δημήτρης Κουρκουλάς. Ο κυκεώνας της Μέσης Ανατολής, η Συρία και η Τουρκία. Τα Νέα, 12 Δεκεμβρίου 2024. (Available at: https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2024/12/%CE%BF%CE%BA%CF%85%CE%BA%CE%B5%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE%CF%82.pdf) (Accessed 31 December 2024).

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (Available at: https://migration.gov.gr/n-panagiotopoylos-sto-open-i-ellada-prepei-na-parakoloythei-stena-tis-exelixeis-sti-syria-pagosame-tin-ekdosi-apofaseon-asyloy-mechri-na-epanastathmistoyn-ta-dedomena/) (Accessed 31 December 2024).

Ελληνική Δημοκρατία: Υπουργείο Εξωτερικών. Ενεργειακή Διπλωματία: Διεθνή και περιφερειακά δίκτυα ενέργειας. (Available at: https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/oikonomiki-diplomatia/energeiaki-diplomatia/)(Accessed 12 January 2025).

ΕΡΤ. Έρευνες για υδρογονάνθρακες: Μεγάλα τα κέρδη της Ελλάδας αν επιβεβαιωθούν, 2022. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/ereynes-gia-ydrogonanthrakesmegala-ta-kerdi-tis-elladas-an-epivevaiothoyn-oi-ektimiseis/) (Τελευταία πρόσβαση 03 Δεκ 2024).

ΙΕΝΕ. Ξεκίνησε η Λειτουργία του Αγωγού East Route που Μεταφέρει Ρωσικό Αέριο στη Σαγκάη. (Available at: https://www.iene.gr/page.asp?pid=6107&lng=1) (Accessed 17 December 2024).

ΙΕΝΕ, Πλήρη Απεξάρτηση Από τις Εισαγωγές Ρωσικού Φυσικού Αερίου Πέτυχε η Ελλάδα τον Ιανουάριο,14 Φεβρουαρίου 2024. (Available at: https://www.iene.gr/page.asp?pid=5779&lng=1.)) (Accessed 17 December 2024)

Καϊρή, Ελευθερία. Νότια Σινική θάλασσα: Μια Εμπόλεμη Ζώνη. Power Politics, 2017. (Ηλεκτρονικά προσβάσιμο: https://powerpolitics.eu/%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B8%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%B7-%CE%B6%CF%8E%CE%BD/)(Τελευταία πρόσβαση 01 Δεκ 2024).

Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Η νέα πλωτή δεξαμενή στη Ρεβυθούσα ενισχύει αποφασιστικά την επάρκεια εφοδιασμού της χώρας σε φυσικό αέριο. (Available at: https://ypen.gov.gr/kostas-skrekas-i-nea-ploti-dexameni-sti-revythousa-enischyei-apofasistika-tin-eparkeia-efodiasmou-tis-choras-se-fysiko-aerio/)(Accessed 17 December 2024)

CNN Greece, Συμμαχίες με Αίγυπτο και Σαουδική Αραβία ενεργοποιεί η Αθήνα μπροστά στο ενδεχόμενο Τουρκό – Συριακής AOZ. (Available at: https://www.cnn.gr/politiki/story/456886/symmaxies-me-aigypto-kai-s-aravia-energopoiei-i-athina-brosta-sto-endexomeno-tourko-syriakis-aoz) (Accessed 10 January 2024)

Ronald Meinardus. Η σιωπηλή αγωνίας της Ελλάδας: Η Τουρκία στη Συρία, Deutsche Welle, 22 Δεκεμβρίου 2024. (Available at: Η σιωπηλή αγωνία της Ελλάδας: Η Τουρκία στη Συρία – DW – 22/12/2024) (Accessed 29 December 2024)